РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

БРОЈ ***5***

2012.

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од двадесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за Индок и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и при том бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
http://bpp.uzzpro.gov.rs
БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
http:// www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html
Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу на следећим пунктовима:

1. Немањина бр. 22-26,
   телефон: 3616-296, 3613-734 , 363-1620, 363-1104/лок. 1620 и 1104

2. Андрићев венац бр. 1,
   библиотека, телефон: 3043-078

   или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења

Сарадници: Видосава Шундић, документалиста система базе података
Гордан Горуновић, референт
Вера Ловић, оператер
Дејан Станојловић, референт
Радмила Тубин-Михајловић, оператер
Јелена Васиљевић, оператер

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и града Београда

2. Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе

3. Преглед садржаја нових бројева часописа

4. Преглед старих публикација

5. Преглед нових књига

6. Листа најчитанијих књига

1

ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Уредба о дисциплинској одговорности припадника Безбедносно-информативне агенције, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Одлука о одређивању времена почетка и завршетка гласања на бирачким местима у иностранству, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2012

Одлука о изменама и допунама Упутства за спровођење гласања на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике расписаним за 6. мај 2012. године, на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Одлука о утврђивању коначног броја бирача у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2012

Одлука о понављању гласања за избор председника Републике, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Одлука о одређивању времена почетка и завршетка гласања на бирачким местима у иностранству, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Одлука о измени образаца ПР-9/12, ПР-10/12 и ПР-13/12, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Одлука о додели мандата народних посланика Народне скупштине, Службени гласник Републике Србије бр. 51/2012

Одлука о утврђивању коначног броја бирача у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 51/2012

Правилник о начину вођења евиденције предмета по којима поступа извршитељ, начину приступа евиденцији и поступању са евиденцијом у случају смрти, разрешења или престанка обављања делатности извршитеља, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Правилник о дисциплинском поступку против извршитеља, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Решење о утврђивању броја гласачких листића за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2012

Решење о изменама Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 42/2012

Решење о изменама Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Решење о изменама Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Решење о утврђивању броја гласачких листића за поновљено гласање за избор председника Републике 20. маја 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Решења о именовању извршитеља, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Решење о изменама Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Упутство за спровођење гласања на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Извештај о коначним резултатима избора за председника Републике одржаних 6. маја 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике Народне скупштине, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Извештај о коначним резултатима поновљеног гласања за избор председника Републике одржаног 20. маја 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Листа кандидата за председника Републике на поновљеном гласању 20. маја 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Исправке Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 42/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о утврђивању коначног броја бирача у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2012

Решење о утврђивању збирне изборне листе за избор посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, на изборима расписаним за 6. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 12/2012

Решење о утврђивању броја гласачких листића за избор посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 12/2012

Решење о одређивању бирачких места за гласање на изборима за посланике у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 12/2012

Решење о утврђивању броја контролних листова за избор посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2012

Решење о изменама Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за посланике у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2012

Решење о утврђивању броја гласачких листића за избор посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине по већинском изборном систему на поновљеном гласању, расписаном за 13. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2012

Решење о утврђивању броја контролних листова за избор посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине по већинском изборном систему на поновљеном гласању, расписаном за 13. мај 2012. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2012

Службени лист града Београда

Одлука о сарадњи између града Београда, Република Србија, и града Скопља, Република Македонија, Службени лист града Београда бр. 16/2012

Одлука о одређивању бирачких места на територији града Београда на којима ће се спроводити избори за одборнике Скупштине града Београда расписани за 6. мај 2012. године, Службени лист града Београда бр. 19/2012

Одлука о објављивању укупног броја бирача у граду Београду, Службени лист града Београда бр. 20/2012

Одлука о утврђивању формата и броја гласачких листића за спровођење гласања на изборима за одборнике Скупштине града Београда, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени лист града Београда бр. 20/2012

Одлука о утврђивању и објављивању коначног броја бирача у граду Београду, Службени лист града Београда бр. 23/2012

Одлука о расписивању поновних избора за одборнике Скупштине града Београда 20. маја 2012. године, Службени лист града Београда бр. 27/2012

Решење о утврђивању Збирне изборне листе за избор одборника Скупштине града Београда расписаних за 6. мај 2012. године, Службени лист града Београда бр. 21/2012

Записник о раду Градске изборне комисије на утврђивању резултата избора за одборнике Скупштине града Београда одржаних 6. маја 2012. године, Службени лист града Београда бр. 24/2012

Записник о раду Градске изборне комисије на утврђивању коначних резултата избора за одборнике Скупштине града Београда, одржаних 6. маја 2012. године, Службени лист града Београда бр. 30/2012

Записник о расподели одборничких мандата након спроведених избора за одборнике Скупштине града Београда, одржаних 6. маја 2012. године, Службени лист града Београда бр. 30/2012

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „Медаља се осваја срцем“, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „Народна библиотека Србије 1832–2012“, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Уредба о уплати доприноса за пензијско и инвалидско и здравствено осигурање за свештенике и верске службенике, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Просторне културно-историјске целине Стари Рас са Сопоћанима, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Уредба о продаји меркантилне пшенице рода 2011. године, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Уредба о измени Уредбе о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене хидроелектрана „Бродарево 1“ и „Бродарево 2“ на реци Лим, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о децентрализованом систему управљања у оквиру инструмента претприступне помоћи (ИПА), Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Уредба о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Уредба о измени Уредбе о врстама отпада за које се врши термички третман, условима и критеријумима за одређивање локације, техничким и технолошким условима за пројектовање, изградњу, опремање и рад постројења за термички третман отпада, поступању са остатком након спаљивања, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „Изградња Спомен-храма Светог Саве“, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Уредба о одређивању опреме веће вредности и утврђивању случајева и услова под којима се покретне ствари из јавне својине могу отуђивати непосредном погодбом, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Наредба о пописном обрасцу за попис пољопривреде у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Одлука о преносу акција без накнаде грађанима – носиоцима права и запосленима и бившим запосленима Предузећа за телекомуникације „Телеком Србија“ а.д. Београд, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Одлука о висини основице за обрачун и исплату плата државних службеника, намештеника, судија, јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, председника и судија Уставног суда, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Одлука о привременом смањењу износа акциза на деривате нафте из члана 9. став 1. тач. 1) и 3) Закона о акцизама, Службени гласник Републике Србије бр. 43/2012

Одлука о Завршном рачуну средстава Националне службе за запошљавање за период од 1. јануара до 31. децембра 2011. године, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Одлука о издавању и основним обележјима новчанице од 100 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Одлука о пуштању у оптицај новчанице од 100 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Одлука о измени Одлуке о утврђивању и наплати потраживања и отписивању доспелих ненаплативих потраживања од корисника права, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Одлука о усвајању Завршног рачуна Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање за период 1. јануар – 31. децембар 2011. године, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Одлука о изменама и допунама Одлуке о јединственој тарифи по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредбе члана 5. став 2. тачка 1) и члана 5. став 2. тачка 5) у делу који гласи: „чиста сеча и“ Уредбе о заштити Парка природе „Шарган – Мокра Гора“, „Службени гласник РС“, 52/05, нису у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Одлука о утврђивању накнаде за коришћење ствари из пописа за потребе Војске Србије и других снага одбране (Тарифа), Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Одлука о изменама Одлуке о оснивању Регионалног развојног савета за Регион Шумадије и Западне Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Одлука о изменама и допуни Одлуке о распореду и коришћењу средстава за реализацију пројеката Националног инвестиционог плана утврђених Законом о буџету Републике Србије за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Правилник о подели моторних и прикључних возила и техничким условима за возила у саобраћају на путевима, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о контроли и сертификацији у органској производњи и методама органске производње, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2012

Правилник о изменама Правилника о условима и начину вршења прегледа средстава за исхрану биља и оплемењивача земљишта, начину узорковања и достављања узорака и броју и величини узорака ради испитивања у промету и примени, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Правилник о висини накнада за пружање услуга из надлежности Републичке агенције за електронске комуникације, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о правилима понашања инвестиционог друштва приликом пружања услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о организационим захтевима за пружање инвестиционих услуга и обављање инвестиционих активности и додатних услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о извештавању Централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима за обављање делатности друштва за управљање инвестиционим фондовима, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Правилник о Фонду за заштиту инвеститора, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2012

Правилник о утврђивању Годишњег програма основних геолошких истраживања за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Правилник о измени Правилника о условима које морају да испуњавају јавна складишта у погледу складишног простора за пријем, чување и испоруку пољопривредних производа, опреме за мерење количине и утврђивање квалитета пољопривредних производа који се складиште, вредности основних средстава која нису оптерећена хипотеком или другим заложним правом, у зависности од врста пољопривредних производа који су предмет ускладиштења, као и показатеља финансијског пословања, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Правилник о изменама Правилника о начину и времену вршења дознаке, додељивању, облику и садржини дозначног жига и жига за шумску кривицу, обрасцу дозначне књиге, односно књиге шумске кривице, као и условима и начину сече у шумама, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Правилник о допуни Правилника о техничким мерама и захтевима који се односе на дозвољене емисионе факторе за испарљива органска једињења која потичу из процеса складиштења и транспорта бензина, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Правилник о усклађеним износима подстицајних средстава за поновну употребу, рециклажу и коришћење одређених врста отпада, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Правилник о условима и начину обављања угоститељске делатности, начину пружања угоститељских услуга, разврставању угоститељских објеката и минимално техничким

условима за уређење и опремање угоститељских објеката, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Правилник о одобравању и финансирању програма којима се остварује општи интерес у области спорта, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Правилник о начину означавања државних путева, садржини евиденције, начину вођења евиденције, начину прикупљања, односно обнављања података, као и условима коришћења података из евиденције о државним путевима, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о Тарифи о наградама и накнадама трошкова за рад извршитеља, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о врсти и условима гаранције путовања, начину активирања и другим условима које мора да испуни организатор путовања у зависности од врсте организованог путовања, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о условима за обављање ревизије финансијских извештаја јавних друштава, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину престанка својства јавног друштва и поступку исплате несагласних акционара у случају искључења акција са регулисаног тржишта, односно МТП, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о тарифи Комисије за хартије од вредности, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину узимања узорака робе од стране царинског органа, Службени гласник Републике Србије бр. 52/2012

Правилник о начину вођења регистра привредних друштава, односно средњих стручних школа, за које је издата дозвола за оспособљавање кандидата за возаче, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Правилник о условима које мора да испуњава привредно друштво, односно огранак привредног друштва или средња стучна школа који врше оспособљавање кандидата за возаче, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Правилник о теоријској и практичној обуци кандидата за возаче, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Правилник о организовању, спровођењу и начину полагања возачког испита, вођењу и роковима чувања евиденција о возачком испиту и условима које мора да испуни возило на којем се обавља возачки испит, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Правилник о садржају, начину вођења и роковима чувања евиденција из области оспособљавања кандидата за возаче, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о систему извршења буџета Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 53/2012

Решење о одређивању основице осигурања на коју се обрачунава и плаћа допринос за пензијско и инвалидско осигурање за лица укључена у обавезно осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 42/2012

Решење о номиналним износима новчане социјалне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Решење о утврђивању превода Међународних стандарда ревизије, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у марту 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Програм о изменама и допунама Програма Фонда за развој Републике Србије за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2012

Списак овлашћених контролних организација за обављање послова контроле и сертификације у органској производњи за 2012 годину, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Решење о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава из Буџетског фонда за развој ловства Аутономне Покрајине Војводине у 2012. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине, бр. 15/2012

Годишњи програм основних геолошких истраживања на територији АП Војводине за 2012. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2012

Службени лист града Београда

Одлука о допуни Одлуке о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању, Службени лист града Београда бр. 17/2012

Одлука о изменама Одлуке о мерилима за утврђивање накнаде за уређивање грађевинског земљишта, Службени лист града Београда бр. 17/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о условима и начину располагања становима изграђеним према Пројекту изградње 1.100 станова у Београду, Службени лист града Београда бр. 17/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о финансирању програма, пројеката и инвестиционих активности корисника средстава буџета града Београда у 2013. и 2014. години, Службени лист града Београда бр. 17/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о Инвестиционом програму Агенције за инвестиције и становање Градске управе града Београда у 2013. и 2014. години, Службени лист града Београда бр. 17/2012

Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање листе реда првенства за први избор корисника социјалног становања у заштићеним условима, Службени лист града Београда бр. 19/2012

Правилник о измени и допуни Правилника о постављању баште угоститељског објекта на јавној површини, Службени лист града Београда бр. 20/2012

Програм контроле квалитета ваздуха у Београду у 2012. и 2013. години, Службени лист града Београда бр. 17/2012

Програм мера подршке за спровођење пољопривредне политике града Београда за 2012. годину, Службени лист града Београда бр. 22/2012

Решење о одређивању општих стајалишта за аутобусе на међумесним линијама, Службени лист града Београда бр. 23/2012

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о начину и поступку уништавања психоактивних контролисаних супстанци одузетих на основу одлуке надлежног органа, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2012

Одлука о примени Посебног – гранског колективног уговора за металску индустрију Србије на све послодавце који обављају ове делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о медицинској рехабилитацији у стационарним здравственим установама специјализованим за рехабилитацију, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о здравственој исправности дијететских производа, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о измени Правилника о ближим условима за оснивање и нормативима и стандардима за обављање делатности установа социјалне заштите за смештај деце и омладине без родитељског старања и деце и омладине са поремећајима у понашању, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о изменама Правилника о радним местима, односно пословима на којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем, Службени гласник Републике Србије бр. 50/2012

Правилник о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 52/2012

Податак о висини просечне зараде по запосленом исплаћене у првом кварталу 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Анекс I Посебног – гранског колективног уговора о изменама и допунама Посебног –

гранског колективног уговора за металску индустрију Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 41/2012

Исправка Правилника о изменама и допуни Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2012

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о броју ученика за упис у први разред средњих школа чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина у школској 2012/2013. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине, бр. 15/2012

Службени лист града Београда

Одлука о измени и допуни Одлуке о мрежи основних школа у Београду, Службени лист града Београда бр. 23/2012

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за април 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2012

Службени лист града Београда

Показатељ повећања потрошачких цена у марту 2012. године, Службени лист града Београда бр. 19/2012

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКА УПРАВЕ У 2012. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	ПОЛИТИКА	+	+
2.	ДАНАС	+	+
3.	БЛИЦ	+	+
4.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ	+	+
5.	НИН	+	+
6.	КУРИР	+	
7.	PRESS	+	
8.	ВРЕМЕ	+	+
9.	АЛО	+	

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	+
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ	+	
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ	+	
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА	+	

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ: лист за књижевност и друштвена питања	+	
2.	PC PRESS	+	
3.	ФИНАНСИЈЕ: стручни часопис за теорију и праксу финансија	+	
4.	ГЕРОНТОЛОГИЈА: часопис Геронтолошког друштва Србије	+	

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД	+	
2.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	
3.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	
4.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА	+	
5.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА	+	
6.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

#188 MAJ 2012

PC PRESS
#188 • Maj 2012 • www.pcpress.rs • www.pcpre

Vesti 8
CE: U potrazi za servisima 16
Berlinski Brother kongres 106

Toshiba Portégé Z830-10H

Branislav Bubanja

Svaki proizvođač laptop računara je već predstavio ili se sprema da predstavi barem jedan *ultrabook*. *Toshiba* ambiciozno nastupa na tržištu, a model *Portégé* Z830-10H se odlikuje i nekim originalnim rešenjima.

IBM: Šesti pogled u budućnost

Nadežda Veljković

Proročanstva IBM-ovih stručnjaka o pet tehnologija koje će imati najviše uticaja na naše živote u narednom periodu uvek izazivaju interesovanje. Nedavno je, po šesti put, IBM predstavio svoju Next 5 in 5 strategiju.

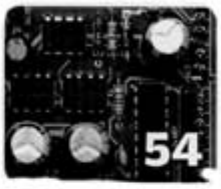

Komandant LED parade

Voja Antonić

Za razliku od klasičnih izvora svetla, LED rasveta se obično projektuje kao inteligentan sistem kojim upravlja specijalizovani kontroler. Pa da ga napravimo: pred nama je projekat potrebnih kartica i softvera.

Clipper za XXI vek

Nenad Batočanin

Linux, *Mac OS* i *Windows* programi... a svi nastali od istog *Clipper source*-a. Za to je zaslužan je *Harbour* projekat, najlakši način da svojim 20 godina starim poslovnim aplikacijama podarite novu mladost.

ICT u srednjim školama

Mladen Mijatović

Informaciono-komunikacione tehnologije predstavljaju dobar izbor zanimanja, a prvi korak u karijeri je obrazovanje. Kako izabrati srednju školu koja će vas najbolje pripremiti za studije kompjuterskih nauka?

Olimpijada u visokoj definiciji: Televizori koji dolaze

Voja Gašić i Bojan Stanojević

Već neko vreme razmišljate o novom televizoru, ali nikako da prelomite? Bliže se olimpijska takmičenja i drugi sportski događaji koji će biti prenošeni u HD rezoluciji. Možda je to kap koja će preliti čašu? Da bismo vam pomogli da spremni dočekate sportska uzbuđenja, istražili smo ovogodišnje modele vodećih brendova

108 Odabrani bajtovi
111 Access bajtovi
114 Vedra strana

Photoshop CS6 beta

Bojan Stojanović

Naoružan pozamašnim arsenalom novih opcija, *Photoshop CS6* uskoro izlazi pred korisnike. Kao prethodnicu, *Adobe* nam je ponudio beta verziju - proverimo strategiju i taktiku ovog vrhunskog alata za profesionalnu obradu digitalnih fotografija.

Bezbednost u pokretu

Kristijan Lazić

U zaštiti podataka i računara osnovni stub odbrane su bezbednosni paketi koje korisnici i dalje nazivaju antivirusima. Tržište se menja, ljudi i njihovi računari su sve češće u pokretu, pa su njihovi kontakti, dokumenti i lični podaci izloženi raznim opasnostima. Briga, dakle, počinje od PC-ja, ali se na njemu ne završava.

HARDVER

HTC One X: Procesor sa četiri jezgra 18
Voja Gašić

Ivy Bridge: Alti Core i7 računar 20
Miloš Stamenković

Review 41
uređuje Bojan Stanojević

NEC: Profesionalni LED ekrani 41
Mladen Mijatović

Kompaktni Lenovo IdeaCentre 45
Novak Jovanović

Samsung P1000: 7-inčni tablet 46
Voja Gašić

Xerox WorkCentre 3045V 47
Novak Jovanović

Mobotix D-14: Dva oka IP kamere 50
Mladen Mijatović

PC PIX 52
uređuje Nenad Veljković

Fujifilm X-Pro1 52

PC BIZ

Da li je bezbedno 58
Milan Bašić

Jedna kopija nije backup 61

SOFTVER

Bezbednost u pokretu 80
Kristijan Lazić

Oklopljeni telefon: Android i bezbednost 84
Pavle Peković

SnagIt: Zarobljeni ekran 94
Jovan Bulajić

Winstep Xtreme - all inclusive 96
Vladimir Pisodorov

Uslužni programi 98
Jovan Bulajić

#189 JUN 2012

PC PRESS
#189 · Jun 2012 · www.pcpress.rs · www.pcpress

Vesti 8
Platforma koja se (ne) isplati 14
Inovacije Telekoma Srbija 104

Treći Apple iPad

Jovan Marić

Posle dugog očekivanja i mnogo spekulacija, predstavljena je treća generacija *Apple* tableta. Da vidimo šta nudi *New iPad* ili, kako ga korisnici zovu, *iPad 3* - da li je veličanstvena rezolucija 2048×1536 pravi adut?

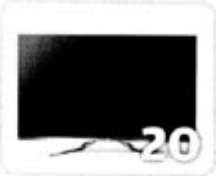

LG inovacije godine

Voja Gašić

Korejski dvojac nezadrživo grabi napred, pa ovog meseca predstavljamo specijalitete kompanije LG - u centru pažnje su 3D efekti, *smart* funkcije i kontrola. I to daljinskim upravljačem, pokretima ili glasom.

Open Source: Most ili ćuprija

Milan Bašić

Dilema da li kupiti softver ili se odlučiti za *open source* alternativu aktuelnija je nego ikada. Besplatni programi prerasli su u zrele i korisne proizvode, ali pitanje ostaje: koliko nas „besplatno" zapravo košta?

Photoshop automatizacije

Nenad Veljković

Slike koje se neprekidno množe i potreba da se sa svetom podele čak i snimci nedeljnog ručka... Ako vam gori pod nogama, *Photoshop* automatizacija će vam omogućiti da ekspresno stignete do cilja.

Over the Top TV doživljaj

Saša Stamenković

Skype je primorao telekom operatore da kanibalizuju sopstvenu govornu uslugu. Da li će OTT *(Over-the-Top)* video značiti isto za današnji CTV/IPTV biznis? I koliko će se televizija na koju smo navikli promeniti?

Slike jasne kao dan

26

Kada krenete na odmor sa novim foto-aparatom u torbi ili džepu, bićete sigurni da će slike sunčanih pejsaža biti spektakularne, ali nećete se više plašiti ni noćnog snimanja - senzori su napredovali, a firmver foto-aparata je spreman za prava mala čuda. Bilo da kameri prepuštate čitav posao i samo škljocate, ili sebe smatrate iskusnim fotografom koji sve parametre drži pod kontrolom, među 33 modela koja smo testirali pronaći ćete svog favorita

Bojan Stanojević

108 Odabrani bajtovi
111 Access bajtovi
114 Vedra strana

Adobe CS6: **Oblak kreativnih programa**

Bojan Stojanović

Impozantna *Master* kolekcija programa firme *Adobe* obuhvata sve neophodne alate za rad sa slikom, videom, zvukom i tekstom. Šta donosi CS6 generacija ove sveobuhvatne zbirke?

Visual Studio 11: **Programirajte Metro**

Bojan Dulejan

Dolazi novi *Windows, Metro* interfejs zamenjuje klasični, pa su neophodni alati za razvoj aplikacija sledeće generacije. Prirodno razvojno okruženje za njih je *Visual Studio 11*, za sada u beta verziji.

HARDVER

Aiptek 3D kamera 24
Voja Gašić

Qnap: NAS u kocki 46
Mladen Mijatović

Z77 i Gigabyte ploče 48
Miloš Stamenković

Mobotix kutijice 50
Mladen Mijatović

Mali kućni roboti 52
Voja Antonić

Review 56

Asus laptopi iz K serije 56
Novak Jovanović

ThinkPad Edge E530 58
Novak Jovanović

NEC profesionalni projektori 60
Mladen Mijatović

Samsung SSD 830 61
Miloš Stamenković

Sapphire Edge HD3 63
Branko Maksimović

SOFTVER

ArchiCAD 16 84
Đorđe Grujić

Oracle VM VirtualBox 88
Jovan Bulajić

Uslužni programi 94
Jovan Bulajić

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све изражајнијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотека Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1. МИСАО: књига 40, 1932.

2. МИСАО: књига 38, 1932.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

МИСАО

УРЕДНИК В. ЖИВОЈИНОВИЋ

КЊИГА ЧЕТРДЕСЕТА

СВЕСКА 305—312

ВЛАСНИК СМИЉА ЋАКОВИЋ
БЕОГРАД, 1932

ДУШЕВНИ ЖИВОТ СЕОСКЕ МЛАДЕЖИ

4

На везе између нагонског живота и страсти код сеоске младежи указује се и у наредном чланку, у коме други сарадник даје покушај обраде питања о нижим емоцијама и страстима код младића на селу.

КА ПСИХОЛОГИЈИ НИЖИХ ЕМОЦИЈА И СТРАСТИ КОД СЕОСКИХ МЛАДИЋА

од Михаила Б. Дуњића

Код сеоске младежи је развијен нагонски живот и преовлађују чулне емоције. Није реткост видети младиће који јуре за чулним уживањима. Њих не покрећу виши мотиви. Ретки су младићи код којих има виших осећања. Живот им је једнолик, без промена. Њихова активност се механизира, свесни живот се слабо развија; уколико има промена и разноликости, њима се снаже чулне емоције и страсти. Услед неразвијености интелигенције, виша осећања су слабо развијена.

Преовлађују код њих практични интереси. Зато су објекти свакодневног живота њихови емоционални комплекси. Пажњу им привлаче лепа, нарочито шарена кола, затим волови, коњи, плуг и др. Они су радосни кад имају лепа кола, Други нарочито уживају у лепим и добрим воловима. Њихов интерес је везан за ствари из најближе околине. Највише се разговарају о томе и хвале оно што имају. Овај тип младића је бројно јак. Међутим, мало је младића који имају више духовне интересе, који уживају у духовном раду. Овде треба истаћи и оне младиће који су полуварошани. Такви обично гордо гледају своје вршњаке. Они се праве да много знају. Имају осећање поноса и величине, ужизајући у своме „варошком" оделу, које је често врло неукусно. Осећају надмоћност над другима.

Код младића и дечака су махом развијена нижа осећања. Тако, на пример, код већине је развијено осветољубље, које се јавља када је угрожена тежња за важењем. Многи младићи у доба полног сазревања теже да једни другима доскоче ма на који начин, да би тиме показали своју снагу. Из овог се развија мржња, а потом тежња за осветом. Ово се запажа нарочито када се посматрају односи између мла-

дића разних села. Такмиче се било око неке девојке, било у некој физичкој игри, или ма у чему другом. Кад једна страна победи, онда се код побеђене стране јавља мржња и осветољубље, а код победничке осећање тријумфа. Са двема младићским групама десио се овај случај. У јесен, у време комишања кукуруза, нашле су се обе групе једне вечери, код једне куће. По завршеном комишању настало је весеље. Најзад је избила туча због једне девојке. Младићи једног села надјачали су момке из другог села. Побеђени младићи су стално мислили о освети и ишчекивали су згодну прилику. Када су једног дана два младића из првог села била у једној њиви у близини другог села, група побеђених и огорчених младића их је напала. Сукоб се крваво завршио. Дешава се и да се на сеоским саборима потуку младићи који се мрзе. Свађе долазе и због пркошења приликом играња, најчешће због прекидања кола.

Развијање страсти је одређено природом околине. Тежња за чулним задовољствима нарочито се развија у доба пубертета. Ниже емоције и страсти код њих снаже и поједини објекти, као: карте, рђава литература, порнографске слике, алкохолна пића. На њихово понашање утичу поједине особе. Отуда није ретко видети групе које се по малим сеоским крчмама коцкају по цео дан. Тако се једна група картала премештајући се од једног стола до другог. Она се коцкала и дању и ноћу. У многим селима се често чује како понеки младић каже: „Ах, да ми је да играм с њим ја, па да видиш како се игра!" Такав нестрпљиво чека да се картање заврши, да би играо и показао своју вештину. На то га гони страст. После завршене игре хвали се ако „надигра", па каже: „Види како се игра! Ти ли ћеш са мном да играш! Тек ти имаш да учиш!"

Код многих је развијена алкохолна страст. Њихов организам тражи надражљива средства, која доприносе буђењу и развијању страсти. Има и младића који не осећају потребу за надражајима и немају страсти.

У периоду сазревања избија и сексуална страст. Многи дечаци показују полне пожуде, док код других то није случај. Код њих се рано развије сексуални нагон под утицајем средине која је пуна потстицаја сексуалне врсте. Особито се угледају на неморалне старије момке, Мали је број младића који доживљују духовну љубав. Груба полна љубав је ознака знатног дела сеоске младежи. Код многих је она тако јака да одлазе у друга села и тамо је задовољавају. Неки се излажу највећој опасности при том. Има и таквих који напуштају службу у другом месту и долазе у своје село, које им пружа прилике да задовоље своју страст.

На развијање страсти утичу забране, особито у доба пубертета, када се јављају код дечака побуне против родитеља који их сматрају као децу, па их и туку. Тако, многи се-

љаци забрањују пушење својим синовима, али ови кришом задовољавају своју страст. Један дечко је постао страстан пушач упркос томе што су га родитељи одвраћали од тога и тукли га. Страст га је одвукла и крађи.

Забранама се потпомаже и сексуална страст зато што се њима потискују полне жеље у потсвесни део душевног живота, али се не губе, већ постају све јаче, тако да једнога дана избију. Отуда је за познавање емоционалног живота сеоске омладине потребно проучавање њеног потсвесног психичког живота. Дешава се да извесни младићи, чији је сексуални нагон сузбијан домаћим васпитањем и друштвеном средином, изврше обљубу над каквом девојком када им се укаже прилика за то.

У многим вицевима које чине сеоски момци и дечаци, избијају немирне сексуалне жеље.[1]) Ниже емоције такође добијају израза у многим грубим шалама. У њима младићи уживају, нарочито за време пољског рада. Тако се једна група момака шалила са једним мирним младићем. Говорили су му: „А, бре, па ти баш 'оћеш да се жениш! Алал ти вера! Све те девојке бегенишу!" Један је додао: „Ја не знам шта би радио, када би и мене тако волеле! Ко не би волео таког младића!" Изговоривши ово, ударио је младића по глави, изгужвао му подерани шешир, а остали су се смејали. На крају су га терали да игра. Он је својом невештом игром изазвао још већи смех код њих.

И многа узајамна подваљивања и псовке су изражаји сексуалних емоција код младића. Има младића који својим псовкама мисле да показују своју снагу. Други гледају да изазову смех у друштву тиме што ће подвалити онима који се не слажу с њима. Много једу, пију и пуше. Образују читаве групе, које се одају пијанчењу. Иду на све сеоске свадбе, славе и скупове, на којима каткад чине испаде, и служе се најгрубљим изразима и псовкама.

Многи младићи, као и одрасли, воле јела и пића и хвале се како су лепо „угошћени" на каквој свадби или слави, како су имали лепо и доста да једу и пију. Један младић, који је био на свадби, прича: „Лепо је било! Има свега и свачега! Ама, вино што је добро! Дају да се пије колико оћеш! Пило се бакрачима и лонцима. Јело је било добро и доста. То доносише и доносише... Што је било добро печење: масно и дебело, до-о-о-бро! Домаћинска кућа! Вина има доста, ракије доста..." На једној свадби је било толико меса да су младићи и одрасли, који су служили госте, те су увек доцкан ручали и вечерали, другог дана увече носили велике комаде кући, срећни што ће имати те вечери лепог печења. Они који су секли

[1]) В. чланак *О нагонима и вољном животу код сеоских младића* од Љ Милићевића у овој збирци.

печење, крај ражњева, са којих је цурила маст, јели су задовољно, без хлеба, делове које су највише волели. У колу момци и девојке бесни од весеља после масних јела и печења, опијени меденом ракијом и старим винима...

Врло интенсивна су чулна осећања код сеоских младића, нарочито она која се везују за органске осећаје.

Јаке сексуалне емоције гоне извесне момке на крађу или отмицу девојке. Има случајева у којима се показује ужасна љубомора код појединих младића. Бива да младић убије из љубоморе своју љубазницу зато што му није била верна, иако је то обећала.

Многи криминални случајеви и сексуалне изопачености долазе отуда што младеж добија погрешна обавештења о полном животу. Већина сеоских пубесцената није способна за борбу против нагона, тако да се ови прерано развију и пређу у страсти. И рђава варошка средина штетно утиче на дечаке и младиће. У последње се време у многим селима шири разврат. Има младића са села који, продавши у вароши оно што су донели или дотерали, потроше новац на прљавим местима. И гадне књиге и слике, које се продају по варошима, имају страшно дејство на душевни живот дечака и младића из околних села.

Ниже емоције и страсти зависе у свом развитку од развитка нагона. Сексуални нагон се рано развија. Показује се у многим подвалама, вицевима, грубим шалама, исмејавањима, псовкама. Мржња и осветољубље многих младића имају основ у неодољивом полном инстинкту. Он их покреће на отмицу и крађу девојака. Како им је духовни живот сиромашан, груба физичка љубав и љубомора их гоне на испаде и, на извесним местима, криминалне радње. Услед, често ране, употребе надражљивих средстава, развију се чулне емоције и страсти. Без духовних интереса, већина сеоске младежи проводи време у свакодневним пословима у пољу и код куће и, у слободним часовима и за време празника, у задовољавању телесних нагона.

Дејство све јачег механизирања свакодневног рада којим се бави сеоски младић, јесте угушивање његових духовних осећања и интереса, — уколико они постоје, — које олакшава навирања нижих нагона и развијање страсти. Размаженог или родитељског надзора лишеног сеоског пубесцента урођене рђаве склоности воде покваренним друштвима, тако да у њему ојача интерес за неморалне радње, и распламтела страст тражи кругове и околине које јој излазе у сусрет. Један од наших сарадника посматра развитак склоности лажи и крађи код извесних младића на селу и у наредном чланку износи више својих опажања и закључака о том питању.

РАЗВОЈ РЂАВИХ СКЛОНОСТИ КОД ИЗВЕСНИХ СЕОСКИХ МЛАДИЋА

од Јеротија Павловића

Младеж у многим селима развија се под врло неповољним околностима. Њено етичко васпитање зависи од погледа и навика родитеља. У некултурној средини, бринући се само о свом материјалном опстанку и богаћењу, ови потпомажу развој рђавих склоности код својих синова.

Многи родитељи назикавају своју децу на лаж. Тако, отац једног школског почетника, пошто је чуо да му је син слаб ђак, дошао је учитељу, да се о томе обавести. Када му је учитељ рекао да му је дете врло слабо, он се чудио: „Добро, господине, како је то могуће кад је он врло бистар?" Учитељ му је одговорио да му изгледа да то дете није бистро. „Да видите, господине, како он зна да измисли изговор кад нешто скриви, да се чак и ја зачудим". Учитељ му је онда рекао да је и сам приметио како зна врло вешто да слаже кад згреши, и да услед тога што се ослања на ту своју вештину, коју он сматра као знак бистрине, никад неће бити добар. Исти учитељ, када је дошао у то село, приметио је да многа деца лажу. Много времена је морао утрошити на сузбијање те рђаве склоности.

Слаба просвећеност и неразвијена свест о узајамној помоћи и сажаљењу олакшавају развој рђавих тежња код сеоских, нарочито сиромашних младића. Када економски слабом сељаку пребаце што му синови лажу или краду, љутито одговара: „Само нека живи, па макар и нека краде!" А и код младића из многих имућних породица јављају се склоности лажи и крађи. Завист, злоба, користољубље истичу се код њих. Постоје и породице које се карактеришу лагањем, без наклоности крађи.

Дечаци и младићи образују групе, које траже задовољење сексуалног нагона и при том врше крађе. Код њих се на тај начин формирају јаке назике на лаж и крађу, које се задржавају и доцније у животу.

Школско васпитање не може искоренити те назике код извесних сеоских младића који се школују. То су младићи слабе воље, везани за село, не могу да се одрекну навика које су стекли у родном месту, подају се брзо лењости, која их одвуче рђавом друштву.

Тежња за крађом је раширена у многим селима. Она се јавља како код сиромашних, тако и богатих младића. Развија се не само под утицајем родитеља, него и даљих рођака. Један дечко из поштене породице назикао се да краде под утицајем ујака, коме је често одлазио у госте. С њим је чувао каткад стоку. Тада му је ујак причао о својим крађама. Другом дечку говори отац да приликом млаћења шљи-

ва на међи захвати и шљиве из туђег шљивара. Трећи дечко, по наговору родитеља, не бере грожђе у свом винограду, већ у туђем, пошто је утврдио да никог нема у близини.

Изнећемо једну занимљиву исповест коју је дао младић од 19 година. У њој се показују чиниоци развоја његове наклоности крађи.

„Када сам био мали, нисам умео да крадем. Једанпут, сећам се баш као да је то било данас, беше ми тата отишао у чаршију, да купи неке ствари, а ја сам га очекив'о да ми донесе самуна ел' бонбоне. Дошао је рано, и како је било лепо време, сели смо под подрум. Мајка је донела ибричић ракије, да се мало подкрепи. Ја сам једва чекао да он попије две чаше, јер би се после тога одморио и почео да вади из бисага купљене ствари. Грицкао сам нокте леве руке, а десном сам додирив'о прсте на ноги. Чекао сам да прође време његовог одмарања. Од јестине због његовог дугачког одмарања кашљуцао сам и пљуцкао. Почео сам се љутити што је тако дуго причао о неким људима који су се били, што је причао о погађању за неке волове и о пићу после погодбе; па онда о неком човеку, кога су јурили и људи и џандари, што је нешто украо, па како се, за чудо Божје, негде шмунуо, да нису могли да га пронађу, и о чему ти није причао, док сам се ја овамо од муке надувао. Кад ми се све то досадило, ја ти лепо почнем да чачкам око бисага, не би л' се сетио и на мене. Отварао сам их гледајући унутра, ал' ипак нисам смео да преврћем ствари и да видим има л' самуна. Мајка ме опоменула да не направим штету. Нисам смео да чекам да ме и отац опомене. Пошто је испио другу, спусти празну чашу на камен, и мајка је нали, а он поче да одрешује узицу од бисага. Ја изедна навирујем и чекам да извади самун, а он вади старијима опанке; за кућу со, пиринач, шећер, плави камен и друге ситнице, а поред њега се плаве неки лонци и једно бакраче за млеко, које је у рукама донео. Та да се заплачем кад вид'о да је самун отишао да дође, али сам се још надао да ће бар из џепа да извади вишек бонбона. Кад он испи и трећу, упита мајку: „Море, жено, која ти је ова ракија", и кад на мајчин одговор додаде: „Она, богами, добра", окрену разговор даље. Ја изгуби' сваку наду и поче' да црвеним и да чешће грицкам нокте. Мајка ме боље разумела, маши се руком за кесу од шећера и пружи ми једно парче. Ја љутито одби' да га узнем. Онда га она упита: „Јеси ли купио што деци?" — „Заборавио сам", одговори отац. Зато што се напио при оној погодби помисли' ја и каја' се што бар оно парче шећера не узе; али ми одма' паде на памет да мотрим 'де ће га мајка оставити, па да га покрадем. Цело вече крвнички сам гледао на оца, а онај шећер сам вребао ки мачка миша. Тако је и било; ја сам скоро сав тај шећер покрао. Када су видели скоро празну кесу, прежели су ме, ухватили ме и добро

испребијали. То није помогло ништа, но ме само још грђе побудило да и даље крадем. (Младић је и дотле крао из освете, која је сада само појачана). Ја сам од тада крао све што су они штедели и што ми нису често давали. — — Почео сам већ да чувам овце. Код куће ручамо, они пију ракију, а мене не дају, ако сам ја велики и већ чувам и стоку. То ми је било много криво. То ми је било много криво, они увек пију, а мене само понеки, неки пут дају. Једанпут после ручка кад они сви изиђоше из собе, мајка диже совру, ибричић тури на асталчић, покри га пешкиром, па изађе напоље, и узе мој торбић, да ми спреми што за ужину. Чим и она изађе, ја зграби' оно ибриче и добро тргну', услади ми се, ја онда још једаред, кад то учини' и трећи пут и сам изиђо' да чекам да ми мајка донесе торбић. Мајка, дајући ми ужину, погледа у сунце које беше високо отскочило и рече: „Нај, спремила сам ти доста, па 'ајде што брже, већ је опекла врућина, па неће да ти се добро напасу." Од оне врућине ракија ме још уз пут у'вати и поче да ми се врти по глави. Чим сам дотерао овце на пашу, ја заспа'. Оне отишле у чичин виноград и починиле велику штету. Отац ме увече за то испребивао ки гуштера. Ја сам се осветио стрицу што ме тужио. Крао сам му јаја из гњезда те године и покрао сам сав бостан. Данови код оваца били су ми страшно дуги и досадни, јер ми отац није дазао да с децом чувам стоку, и ја сам морао, кад оне легну у лад, нешто да радим. Изабр'о сам корисно занимање, и почео сам да крадем. Од тада сам крао бостане, и без освете. То сам чинио и због тога што ми мајка за ужину увек спремала уз 'леб помало сира, а ја никако нисам умео да смочим, па ми увек остајао 'леб, који нисам могао да једем сув, и ја сам га давао овну, кога сам ујутру и увече ја'о, а крађом сам допуњавао ужину. Кад је у пољу нестајала, а и кад није, ја сам крао од куће, није само сир, но све што би било добро за јело. Мајка ме увек оптуживала како се од мене ништа не може сакрити и како ја све нањушим и пронађем. То ми је годило, и ја сам тражио баш оно што сам знао да они крију; увек сам имао неки нарочити мерак да украдем баш сакривену ствар."

Тај младић је сада већ одрастао. И сада краде. Јако је осветољубив. Крађа му је најобичнија освета. Један човек га је истукао још када је чувао овце. Он је то запамтио и осветио му се на тај начин што је нашао једног свог „једнака", с којим је једне ноћи отишао у виноград поменутог сељака, просуо му сву чорбу коју је спремио за прскање винограда и будацима разлупао кацу. Још један случај. Правио неки сељак тужбу, која није била добра. Сазнао је да се тај сељак споразумео са његовим противницима и намерно му написао слабу тужбу, а држао га, да би му узео новац и да не би отишао другом, који би добром тужбом нанео штете

његовом пријатељу. Младић је дознао да овај сељак много воли овце, нарочито једног овна кога је скоро купио као пасмину за приплод. Украо му је овна и претерао га у оближње село код једног свог пријатеља и помагача у том послу. Младић са осмехом завршава свој исказ: „Кад је знао он мене да пише неваљатну тужбу, знао сам ја његовом овну још грђу!" Родитељи су га оженили „не би л' се уз'о у памет', и „да не растурају своју кућу". Младић више не краде „своју кућу", али краде туђе ствари. Зато што су његови родитељи били необазриви и рђаво поступали с њим, код њега се формирала трајна рђава особина.

Да ли ће се сеоски младићи развити тако да „помажу друштвеном напретку", или ће се „изметнути у развратне интережције, који не презају ни од каквих подвала и смицалица"[1] зависи не само од њихових „духовних и моралних особина", „духа времена", „настројености средине', него и од васпитања које добијају у породици. Родитељи који су тврдице, који не испуњују своме детету жеље које могу испунити, који му пружају рђав пример, потпомажу развој рђавих склоности код њега. На лаж и крађу се лако навикну синови сиромашних сељака, који, принуђени да раде код имућних људи, имају осећање понижености и свете се крађама. Али има и богатих младића који се науче да краду под утицајем својих родитеља, даљих рођака или покваренога друштва, за које су веште крађе докази снаге.

У горњем чланку, који претставља скицу, наш сарадник је указао на факторе развијања склоности лажи и крађи код извесних младића. Један од тих чинилаца је држање родитеља према деци. Тим држањем је одређен и став сеоског младића према породици. О односима између младића и њихових родитеља писац претходног чланка је дао рад у првој збирци прилога психологији сеоске младежи. У наредном чланку други сарадник износи резултате даљих проучавања поменутих односа.

СЕОСКИ МЛАДИЋ И ПОРОДИЦА

од Бранка Плазине

Детету на селу, као и у вароши, потребна је заштита и помоћ родитеља, и оно им се покорава. У фази претпубертета дечко показује тежњу за самосталношћу, неће да слуша увек родитеље, неће да поступају с њим као с дететом. У доба сазревања младић управља пажњу на свој унутра-

---

[1]) Види Јован Цвијић: *Балканско полуострво*, књ. II, 1931, с. 28.

шњи свет, воли да буде сам и да се предаје сањаријама. Код њега се развија полни нагон и расте интересовање за забрањене ствари. Родитељи не знају за тај преокрет, сматрају младића за дете и не мењају став према њему. Он тежи да се отме њиховом надзору, противи им се и не слуша их; али, како економски зависи од њих, покораза им се и мрзи их као непријатеље.

Једни младићи после јачих противљења подлежу вољи родитеља: „Што сам ја пропатио од оца прошле године, прича један младић од 19 година, мислим да није више пропатио ники у свету! Неколико пута он ми каже нешто да радим, а ја му повратим реч и радим ки ја што 'оћу. Помислим да треба да се договарамо ки у паметној кући што се ради. И једанпут, кад ми био он рекао да терам говеда да раним у једну њиву, ја сам и' отерао у другу. Кад једне недеље, он познао 'де сам 'и ја био везао у тој другој њиви, па кад дође кући, поче да виче још од вратнице. Па, кад ме у'вати за руку, испод мишке, па удри, па удри, све ме испребивао. Текле су ми сузе ки киша, а он ни алабера нема. И кад сам престао да кукам, пцовао ме и кад сам се саздао на овом свету. „Ма не можеш ти да радиш како 'оћеш док сам ја жив, још си зелен, синко мајчин!" вели ми он, па се све тресе од љутине. После тога сам га увек слушао. Ништа нисам смео да радим без његозог питања. Мора да се слуша старији, па то ти је!"

Други кидају све што имају са родбином и одлазе у варош, да траже занимање. Тако, један младић од 18 година прича због чега је бежао од куће: „Једног дана, рекла ми мајија да положим коњу, а ја сам се замајао с једним у разговору. И после када сам отишао да положим, она ме ударила два пут по десном образу. Ондак јој ја кажем: „То си сад учинила, па више никад!" А она ондак то казала оце, а он дотрча, па ме био горе но газда слугу кад учини штету. И ја ти се онда решим да идем у варош да служим. Ноћу сам увезао ново одело у бокчу и отиш'о. Млого сам лепше живео но код куће, али ми опет жао кућу, стоку и имање. После ме оца молио да се вратим кући, да га не бије резил. И сад све лепо с моном, даје ми увек паре, пушта ме д' идем 'де оћу и да радим шта 'оћу!"

Родитељи на селу теже да што пре ожене свог сина. То чине из жеље да повећају број чланова у породици и добију нову радну снагу. Или, плашећи се смрти, кажу: „Не зна се шта доноси дан, а шта ноћ!" Они нису свесни штете коју наносе свом детету раном женидбом. На више места сељаци жене своје синове само из материјалистичких побуда.

У пубертету се јавља критичко мишљење код младића. Дотле послушни, сада могу променити став, и каткад теже да се одвоје и заснују своју породицу. Синови једног сељака

напуштају га чим се ожене. Један од њих осуђује своју браћу; кад му је било 15 година, пребацује им што су се одвојили од оца и мајке. А када се и он оженио, учинио је као и два старија брата. „Алал вера браћи — право су имали! Отац 'оће да упропасти све. Ако је господар нашег имања, није господар мираза моје жене!"

Насупрот тим младићима, који после женидбе сматрају да су људи и стога кидају са родитељима, други и после женидбе остају у истој кући са родитељима и у свему их слушају.

Постоје разлике у породичним осећањима између младића из задруге и младића из мање породице. Једна задруга се одржава тиме што се сви чланови труде да је што више унапреде. Родитељи у задрузи не кажу: „Ово је моје!" „Ја сам доста радио, ради и ти!" „Моја деца су више радила него твоја!" Деца се у задрузи социјално васпитавају. Заједнички живот и узајамно потпомагање сузбијају егоистичке тежње код људи. Морају да слушају старије чланове задруге. Не смеју да их критикују ни онда када ови чине грешке и околина то примећује и истиче.

Док се у задрузи развија смисао за заједнички рад, дотле се у многим малим породицама јављају себичност и затвореност према осталим породицама. Младићи из тих кућа имају виши суд о себи, јер имају више могућности да постану домаћини него они из задруга.[1]) Зато су чешћи сукоби међу њима но међу браћом у задрузи. У имућним кућама често млађа браћа неће да слушају старију, сваки „вуче на своју страну", и настају свађе које се завршавају деобом. Један ожењен младић виче непрестано на млађег брата, даје му заповести, псује га. Овај му смело одговара, и тако долази до сукоба. Отац се меша у њихове свађе и говори старијем да не сме да виче на млађег. Али то не помаже. Најзад, млађи брат после женидбе одлази на имање свог таста.

Када је отац пун порока, не ужива никакво поштовање код својих синова. Не слушају његове савете, свађају се с њим и исмејавају га, нарочито пошто се ожене.

Код врло великог броја младића после женидбе слаби љубав према породици из које су. Има таквих који у тим годинама рђаво поступају с родитељима и доцније се кају због тога. Један прича: „Што сам се ја огрешио са мајком, мислим да није више ники у свету. Чувала ме ки мало воде на длану. Куповала ми свашта. Водила ме свуда. Није ми давала много да радим; увек ме заклањала од посла. Кад

[1]) Види чланак „Самооцењивање код сеоске мушке омладине" од Љ. Бајића у „Прилозима психологији сеоске младежи" од С. Поповића и сарадника. 1931. год.

сам ишао ш' њом на рад, она ми не да да јој помажем, но ме изма тера д' идем у 'лад, да не изгорим на сунцу. Откако сам помилео, сваку ми жељу испунила. И ја сам је поштовао и волео. Али, откако се ожени' прошле године, ни онај човек, ни дао Бог! Жена ми пргава, па се свади ш' њом, само што очи не изваде. И једног дана ја ти се наљутих, па избијем мајку и избацим јој ствари из куће. После сам се оделио од ње. Кад се некипут наљутим на жену и помислим да сам се због ње оделио, много ми кризо, па кад се сетим да ми мајка никад није рекла ни: „Ђаво те однео!, а камоли да ме куне, дође ми да остазим кућу, па д' идем у бели свет!" Тај младић имао је само мајку и био је размажен.

Младићи добију више самопоуздања после ступања у брак. Приближавају се жениној родбини и често одлазе „у род"; тада слабе везе са породицом. Син не воли да пита увек оца за допуштење да оде од куће, или да му да коња и кола да се „проводи." Једном отац осорно пребацује сину што је самовољно узео кола. „Ја 'раним и тимарим", одговара младић.

Одвајање од породице наговештава се код многих и раније, пре женидбе. Особито се младићи држе сами за себе, ако су у могућности да самостално, било на који начин, зарађују, и ако увиђају да породица зависи донекле од њих. Једног младића отац је дао на занат. Али ускоро га повукао. Ипак, он је био у свом селу „шнајдер" и зарађивао више него отац и брат. Отац му узимао сваз нозац. Син се жали: „Е, стар је човек, али ништа не зна. Најури ми муштерије; још нисам сашио, а он иде да наплати. Ја још ником не наплати'. Зна ми рачун сваки грош. Што си не гледа свој пос'о! Долази ми да оставим машину, никад ништа немам, радим само за њега!"

Али младићи који су удаљени од породице, макар и за кратко време, показују да су јој одани. Свађе престају када одлазе у војску или из других узрока напуштају кућу.

Понашање младића према породици углавном зависи од њене психичке структуре. Најчешће је да младићи не предузимају ништа против породице; живе и раде онако како чине и остали у кући. Тежња за надмоћношћу у домаћем животу не долази увек до изражаја. Они се покоравају, бар привидно, вољи породичних ауторитета. Ређе долазе у сукоб, изазвани јачим притиском браће и старијих, и после женидбе гледају да „раскрсте" са својима. Иначе су, и то махом у задрузи, срећни, ако у својој кући налазе узоре снаге и моћи. Браћа настоје да се међу собом хвале, да величају своју кућу пред другима, чак и онда када је у кући раздор.

Ретка су права пријатељства међу рођеном браћом. Супротни интереси, суревњивост и самољубље одвајају браћу

која су у доба сазревања. У својим момачким плановима не ослањају се на кућну чељад, крију своје намере, а траже на другој страни вршњаке којима ће поверити своје тајне. У њима се појављује жеља да се вештачким путем ороде и тиме још више приближе један другоме.

У наредном чланку говори се о једној врсти вештачког сродства код младежи на селу.

О ПОБРАТИМСТВИМА КОД СЕОСКИХ МЛАДИЋА

од Љубивоја Бајића

Многим сеоским младићима није довољно крвне љубави, зато је кумствима и побратимствима проширују и ван својих родитеља и рођака. Тим вештачким сродствима, која су често јача од крвних, младићи се везују до смрти. Њима задовољавају потребу за искреним другарством, а неки и тежњу за правим пријатељством. Кумовска или побратимска љубав мења мање или више животни стил сеоских момака, побуђује алтруистичка осећања, а смањује материјалистичке интересе, којима се руководе њихове породице.

У погледу циља братимљења међу младићима постоје разлике; различите жеље и мотиви их покрећу на то. Али се болест, услед које младић осећа велику малаксалост тела, има јаке болове у рукама и ногама, не може да се креће, привлачи га земља, „чами", „вене", истиче као најглавнији мотив склапање побратимства. Јер многи родитељи, религиозни и конзервативни, одржавају традиционална схватања да је њихов син болестан због смрти неког младића рођеног истог месеца, дана или часа када и он, и верују да је његово оздрављење условљено једино побратимством. Зато одлазе жени која уме да „гаси угљевље" или да „баца сламке", да би им она казала од које особе треба њихов син да „откупљује свој живот." Њене речи: „Треба да братими", или: „Не треба да се откупљује" одлучне су за њихово даље ориентисање. У првом случају врши се одмах бирање побратима и припремање за побратимство; у другом, знатно ређем, одустаје се од братимљења и тражи се лекарска помоћ.

Избор побратима, брз и лак код једних, спор и мучан код других, веома је занимљив. Многи, особито јединци, одбијају понуде да их болестан вршњак братими под утицајем мишљења старијих да тим братимљењем крате свој живот, да га деле са побратимом. Тиме код болесника буде болна осећања и намећу му нова горка потцењивања; уливају му веровање да је презрен од свих, осим родитеља. Осећање презира појачава му разочарење у овај живот и изазива јаку жељу да оде на „онај свет." Мисли да једино тамо неће ником досађивати и да ће само тамо бити ослобођен веровања да га потцењују другови које воли. Знатно су ређи

младићи који се радо одазивају жељи својих другова да им буду побратими. Живот у пријатељству и узајамном помагању између њих, или између њихових родитеља, утиче на стварање побратимства и у болесном стању једног од њих. Код болесног младића свест о наклоности другова, која се изражава и за време његове слабости у прихватању побратимства, изазива нове прилиже љубази и олакшава му болове. — Материјално стање и број чланова породице од особите су важности при бирању побратима, поглавито код сиромашних. Богат момак, по наговору родитеља, тражи за побратима вршњака из имућне куће са бројем чланова једнаким броју његових укућана. Исто се дешава и са сиромашним; и он жели више пута да му буде побратим из економски слабијег дома са малим бројем чланова. Страх од већих привредних и новчаних губитака најчешће је једини узрок што младић избегава да братими економски јачег или слабијег вршњака. Имућан младић не жели да братими сиромашног због бојазни да му овај често не тражи помоћ; а сиромашан избегава да се братими са богатим, јер се боји да га „дар" који се, по обичају, даје побратиму и његовим члановима породице, још више не осиромаши. Ипак, није сасвим искључена ни ова врста побратимства. Тежња за што скоријим оздрављењем и немогућност да се побратими младић из сличног дома зближују ове младиће, и они се братиме. Њихово веровање да им је од Бога досуђено да се побратиме постаје врело све већих прилива међусобног пријатељства.

Више пута младић узима за побратима онога кога усни, без обзира на његово привредно стање и укућане, услед мишљења да не ваља другог да братими, јер неће бити „вајде." Покаткад се под утицајем сна братиме и они који се мрзе, по одобрењу својих родитеља, који су такође били непријатељски расположени једни према другима. Тиме се врши измирење зазађених домова и успостављају се пријатељске везе.

Са младићем намењеним за побратима болесник одлази у цркву, где три пута управља побратиму речи: „Примај Бога и Св. Јована! Откупљуј роба од гроба! Да си ми од данас брат до века!" А овај му одговара три пут: „Примам Бога и Св. Јована, откупљујем роба од гроба, од данас си ми брат до века!" (Када се здрави младићи братиме из љубави, изоставља се: „Откупљуј роба од гроба"). Сугестија је и овде значајна; младић сугерира себи да је отстранио болест и да је потпуно здрав. Доживљајима радости због оздрављења појачава се његово верско осећање и љубав према побратиму. И код младића који је братимљен идеја о успешном побратимству појачава одушевљење побратимом. А радост изазвана срећним побратимством снажи његов религијски интерес. Обузети верским осећањем и везани истим животним схва-

тањем, доживљују интенсивну љубав један према другом. Та љубав, код неких јача од братске љубави, олакшава нам разумевање њихове међусобне искрене заузетости за што боље изграђивање властитих судбина. Узајамно хваљење побратима и чињење добрих дела, често позивање у госте и даривање, поверавање свих тајни и тражење упутстава за опхођење при раду за постигнуће неког успеха или ослобођење од каквог зла, јака емоција сажаљења у несрећи и интенсивно осећање сарадости у сталном напредовању карактеристични су за праву побратимску љубав.

Један младић од 19 година прича како се провео у гостима код побратима: „Н' умем да ти кажем колико сам се лепо провео! Спремили ки за славу! Ћамо д' идемо са чезом и за Цигане, да нас провеселе, па се пишмани'мо! Рекли смо да и' зовемо кад мени бидне готова кућа. Е, за тад морам да купим нешто побратиму, да га дарујем! Он мене сад даровао богато!' Прича живо и са уживљавањем. Лице му изражава веселост. Са великом радошћу описује своју жељу да се провесели са побратимом и намеру да га дарује кад му буде дошао у госте.

Други младић истиче доброту свога побратима, изражава наклоност њему и указује на помоћ коју му је учинио у тешком часу: „Не знам да л' неко има побратима, ки ја што имам! Добар млого! Праза Бож'а раја!" То казује са одушевљењем и убедљивим гласом, шири руке, уноси се у лице своме пријатељу коме то прича, очи му радосно светле, а очни капци му продрхтавају и наизменично показују и прикривају благост. „Све мене пита, кад ће нешто да ради, како му ја велим! Е, па, чини ми се, ки њега што волим, не би волео ни рођеног брата. Кад је уд'о ову последњу сестру, нисам му 'дао да се задужи, но сам га помогао у парама. Скоро сам му поклонио и две њиве. Опучила му Морава имање, па ми каже: „Побратиме, 'оћу и ја да рипим у њу!" А ја му реко': „Зар то д' учиниш код оволике моје имовине? Помислим како би да ми је рођени брат, па треба све да делимо на две части, па исповијем те му пренесем тапију на две њиве." Овај сеоски пубесцент, јединац, родом је из врло имућне породице. Услед смрти очеве постао је рано домаћин. Наклоњен је самохвалисању, које се испољава и у овом његовом исказу, али ипак описи његове љубави према побратиму су искрени. О њему прича с радошћу и неким страхопоштовањем.

Младић задржава братску љубав према побратиму и после његове смрти. Дуго жаљење и ношење црнине, чести помени побратиму и одлазак у цркву ради мољења Бога за његов леп живот „на ономе свету", избегавање веселих призора и клоњење чак и од осмеха изрази су јаке побратимске љубави, која траје и после смрти једног од побратима. Оту-

да и стална помоћ и велико поштовање младића према родитељима умрлога побратима. Он и даље назива људе у његовој кући братом и побратимом, а жене сестром и посестримом.

Младић од 18 година објашњава своје жалосно расположење и утученост речима: „Тешко ми је, млого ми тешко, убивен сам све, па сарањен. Не живи ми се без побратима. Њега жалим." То прича жалосним гласом и врти главом. Лице му је потпуно снуждено, а поглед мутан. „И овај Бог неће празо, ја грешан. Зашто кад њему даде самрт, што неће да и ја одма' умрем? Нит' ми се иде на свадбу, нит' на славу, ни на игру, ни на сабор. Нигде ми се не иде кад њега нема. Ај, побро, лака ти земља била! Тешко мени до Бога!" Ово изговара с очајањем, упире поглед к небу и удара руком о груди. Потом: „Стари побратим и посестрима изма ме зову д' идем код њи'. Кадгод отиднем, ја искукам кад видим његову собу 'де смо се, кад је био жив, веселили, па погледам у шталу, па се сетим да пре он тимари говеда, и причамо све што знамо и што смо чули и договарамо се шта ће да радимо. Па кад помислим да њега сад нема, све ми се нешто смркне пред очи."

Такви младићи, који су се побратимили услед болести једног од њих и дуго жале смрт свог побратима, малобројни су. Јер су они махом од природе мека срца, лако сажаљиви готово према сваком који пати и предусретљиви, само су под утицајем братимљења појачали те своје особине. Већина младића, које је болест нагнала на братимљење, мало тугује после смрти свога побратима. Такви се брзо мире са судбином, схватају да побратимова смрт јесте израз Божје жеље. А неки ређе одлазе његовим родитељима. Побратима се сећају махом у самоћи, када обнављају успомене и при разговору младих побратима, када ови истичу своју побратимску љубав.

Болестан сеоски младић врши братимљење у цркви махом када угљарица не може да пронађе од које умрле особе треба да се откупљује. У том случају за побратима се узима личност која прва уђе у цркву, без обзира на њену старост, имовину, порекло, више пута и на народност. И овај побратим поштује се као и по жељи изабран, па ма да се према њему раније осећала одвратност и мржња или доживљавало презирање и гнев.

Важно је истаћи утицај цркве на душу младића приликом братимљења. Религијска осећања код разних момака нису подједнако јака. Условљена су углавном верским култом њихових родитеља. Синови родитеља са слабијим верским осећањима ретко одлазе у цркву; многи су склони неморалу, док деца побожних родитеља често посећују цркву и њене свечаности. Отуда братимљењем у цркви први врше морални преображај, а други појачавају оданост религији. Јер им црква

унеколико управља пажњу на унутрашњи свет, упознаје их донекле са добрим и злим, потстиче их на размишљање о важности чињења добрих дела и бежања од зла. Црква утиче и на њихов суд о себи.[1]) Неки младићи потпуно следују црквеним проповедима, мисле о Богу, свемогућем и свезнајућем, о страшном суду и загробном животу, труде се да буду праведни и у погледу морала чисти, како би том својом богоугодношћу заслужили царство Божје и отишли у рај. Одлазак у цркву, готово сваког празника, каткад и без родитељског одобрења, сведочи о њиховој великој побожности. Младићи овакве природе претежно су становници оних села која су остала консервативна према варошкој култури. Иначе, у селима изложеним градским упливима претстављају изузетне случајеве, околини чудне и слабо разумљиве.

Занимљиви су доживљаји једног младића од 19 година слабијег телесног састава и осредњег материјалног стања. Он изражава велику приврженост религији и јаку тежњу за стицањем знања о Божанству и свецима. Интенсивни доживљаји Божанства воде га свештеним лицима. Разговор о свемоћи Бога, о казнама и наградама при страшном суду, о ругобама пакла и лепотама раја буди у њему радост, снажи његов, и иначе јак религијски интерес и потенцира његову мржњу према крађи. Богато знање о стварима верске природе и брзо памћење религијских претстава особито су наглашени код њега. Рад у друштву вршњака ствара у њему жељу да им наметне своје назоре. Њихово потсмевање, због његове навике да и молитвама у пољу, при ручку, задовољава своју религијску потребу, узрок је његовој наклоности раду у самоћи. Његова тежња за истицањем односи се само на религијски свет. Избегава дотеривање и посећивање веселих скупова. Одлази само на оне саборе који се обављају код неког манастира. Кад уђе у манастир или цркву, са највећом скрушеношћу љуби све иконе. На дискос ставља искључиво крупнији новац, ма да је тврдица. Љути се на родитеље када га празником гоне на рад. У разговору каже: „Волим оца, и добар је и поштује Бога и све свеце, али кад ме неког светка прати да чувам говеда, е, па, дође ми да га не послушам, па ма и грешан био, макар ме и прокуно. Бога ми, два пут сам иш'о у цркву, а њега нисам питао. Отерам изјутру рано говеда у њиву код насипа — крај пута, па и' повежем, па онда за час отиднем у цркву, али јок у селу но у Св. Петку. Пољубим крс' и метнем пару па ондак зађем и иконе изљубим, па се ондак вратим код говеди, те и' на'раним и сита и' отерам код куће." На питање откада је постао тако побожан, прича ово: „Ја сам побожан још кад сам био мали. Млого сам волео кад сам са оца и мајку иш'о у црк-

[1]) Види „Прилоге психологији сеоске младежи" с. 34.

ву. А одлани сам се уверио да истина има Бога. Чувам ја говеда лани, па и' на подну препе', и баци сикирче крај коца у траву. Ај, кад би тако око заранака, ћа да и' поново препнем, ал' не могу да нађем сикирче. Тражио сам га, бре, о тражио, поврљао сам ливаду онуде куде сам мислио да сам га бацио и не могодо' да га нађем. Онда се окрену' ка сунцу и молио сам се Богу да нађем сикирче. И после к'о да ме нешто отера код сикирчета, и ја га нађо'. Отад сам се зарек'о да навек верујем у Бога и да идем кад је год празник у цркву или у намастир." Наслеђен религијски интерес, појачан код овог младића искуством о постојању Божанства, видно се оцртава у разноврсним ситуацијама: при свакодневном раду, у молитвама и црквеним песмама, на сабору у разговору са световним лицима и најдужем бављењу у храму, за време вашара у тражењу продаваца икона и разгледању слика светаца.

Њему супротни младићи, бројно јаки, скоро никако не одлазу у цркву и слабо мисле о Богу. Неки, нагнани родитељима да оду у цркву на богослужење, нелагодно се осећају, неспретни су и неозбиљни. Пажња им је управљена на безначајне ствари. То се често опажа у селима по којима се све више шири градска култура. Но, дешава се да се и ови младићи, случајним побратимством нагнани да оду у цркву, знатно измене. Братимљење им улива богопоштовање и послушност према родитељима, развија код њих љубав према цркви, покреће их на размишљање о сили која им је повратила здравље, и гони их на покајање због раније безбожности.

Младић од 18 година говори о дејству побратимства на његов морални живот: „Не знам због чега нисам био пре побожан. Много ме мрзело да отиднем у цркву. Све велим да не треба да идем у цркву, да не треба да идем кад сам здрав. Било ме срам да сви у цркви гле'у у мене. Кад дође Божић, или Васкрс, ја се тада направим да сам болесан, да ме само мајка не тера да идем у цркву. Такав сам, бре, брате, био све до, све до Госпођиног дана. Тад ти се ја разболим, оплатио сам се, па ми се само лежи. Е, Бога ми, моји ми угасили угљевље и веле да побратимим, и ми ти се спремимо и отидо'мо у цркву. Од куће сам отишао болестан, а кад сам се вратио,, био сам оздравео. Чудио сам се како брзо оздраве' и који ми белај поврати здравље. Од онда увек, увек слушам мајку кад ме зовне да идемо у цркву. Заволео сам је знаш како, због што ми помогла те оздраве'. И ники немо' да ми прича да нема Бога кад ја верујем, па верујем да има." То прича са благим расположењем. На крају глас му је постао јачи.

Други младић истих година вели: „Многима чудо што сам се променио. Пре сам пцовао Бога, Богородицу, Христа и све свеце на сваки корак, а од како се побратими'

ки да нисам онај човек. Сад знаш како верујем у Бога, и млого ми криво што и пре нисам био овако побожан. Пре отиднем у цркву, па нит' знам ред, нит' слушам што поп пева, но се само тек засмејем за нешто, па ћу да пукнем. Зато ми пре и било наопако. А откако са побратимом поче' да идем у цркву и да се молим Богу, иде ми све на боље." Озбиљан, говори више покајничким гласом, лице му изражава спокојство.

Има и таквих сеоских пубесцената који остају непобожни, непослушни и немилосрдни и после побратимства. Механичке радње приликом братимљења и отсуство етичких доживљаја учинили су да су остали исти. Не истичу нарочито љубав према побратиму и поштовање. Нису испуњени оном пријатељском љубављу која постоји код правих побратима.

Младићи се често братиме из љубави. Блиски односи између два младића и живот у љубави још из детињства, узајамно помагање и пружање пуног поверења изазивају код њих жељу да се „ороде", „освоје" помоћу побратимства, како би живот у слози и пријатељству продужили до смрти. И ова врста побратимства доста је распрострањена, а љубав између побратима у већини случајева јача је но код оних који се братиме услед болести. Узајамна наклоност вуче их једно другом и онда када их послови раздвајају, зато обично у замену раде један другоме, заједно путују када одлазе од куће. Празе исто одело, купују једнаке ствари, заједнички учествују у стварању својих планова о будућности, исто доживљују и у срећи и у несрећи. Жртвују се један за другог. Удаљеност им буди жалост и жељу да се што пре виде, смањује им храброст и истрајност при борењу са тешкоћама. Самопоуздање, иначе јако, сада ослаби. Они увиђају вредност пријатељства и доживљују несигурност при помисли да могу бити потпуно усамљени. Њихова причања о губљењу самопоуздања наводе многе да мисле да се у њиховом побратимству обелодањују једино жеља за добрим другарством и тежња за заштитом у тежим ситуацијама. Али побратимства постоје и код оних младића који имају више другова и који не жуде за заштитом. Отуда братимљење код ових има знатно дубљу основу, и може се правилно разумети једино расматрањем њиховог душевног склопа. Ти младићи су слични и често имају исте погледе и једнаке интересе. Побратимством је утврђено њихово пријатељство, које траје до женидбе, када се, брачним бригама и практичним мотивима ослабљено, претвара у обично побратимство са ознакама младићског другарства. Њихова љубав се преноси на породицу. Потреба да се породица одржи и да се, колико је могуће, деци обезбеди добра будућност, страх да једач другоме не затраже помоћ и жеља да сами стварају и остварују нове планове, везане за младу породицу, онемогућују одржање ранијег прија-

тељства и изазивају одвајање. Ређе мисле један о другоме. Сажаљење и сарадост су слабији. И даље имају пуно обзира један према другоме, посећују се о слави или неком другом празнику. Тада се труде да један другог што боље угосте и што више удоброволље, али нису увек потпуно отворени. Не воде разговор о заједничком унапређењу својих домова. Одвојено раде и не интересују се један за другог као раније. То махом бива код економски слабијих момака. Међутим, код неких имућних, које не растржу брачне бриге, побратимска љубав се одржава до дубоке старости, и у њиховим поступцима се испољава право пријатељство.

Млади побратими, везани искреним пријатељством, које се огледа у њиховој међусобној помоћи, потпуном поверавању жеља и намера, давању упутстава и савета, јакој љубави, великом поштовању и готовости за пожртвовање, нису многобројни. У већини случајева побратимство има карактер искреног другарства. Када би се сва побратимства сеоских момака стварала једино из практичног интереса, када би млади побратими били само обични другови са нешто јачим обзирима један према другоме, онда не би постојали случајеви који јасно показују да се братимљење врши из најчистијих побуда. У слободном разговвору питали смо већи број младића зашто су побратимили, шта би све учинили за побратима и шта су већ учинили за њега. У одговору на прво питање сви се слажу у томе да су братимили због тога што су се волели и из детињства лепо живели са младићима који су им побратими. Жеља за братимљењем избила је у њима једног дана када су јаче, но обично, доживели наклоност један према другоме и осетили потребу пријатељства. Не слажу се у одговору на друго питање. Један каже: „Кад би се мојем побратиму десила несрећа, не дај Боже, помог'о би га!" Други: „Учинио би све што би побратим пожелео, а што би мог'о д' учиним!" Трећи: „Кад би неки у мојем присуству напао на мојега побру, ја би га бранио док би мог'о да мрдам!" Четврти: „Волео би га и кад би га сви моји другови мрзели!" Пети: „Кад би се десила смрт побратимова, далеко га било, носио би црнину и не би играо, но би жалио побратима, поштовао би његове рођаке и помагао би његове укућане." Шести: „Никад му не би помислио зло, а камоли да му учиним!" На треће питање су ово одговорили. Први је казао: „Не знам баш шта сам му учинио добро, знам само да му никад нисам учинио зло!" Други: „Кад је био у војски, па се разболео, пратио сам му новац, нек му се нађе!" Трећи: „Рекао сам му кад не би имао децу, њему би оставио имање!" Четврти: „Кад је био у војски, изма сам му писао шта се ради у селу и иш'о сам неколико пут' код њега, да видим шта ради." Пети: „Урадио сам му добро то што кад се једанпут побио на сабору с једним,

па тај ћао да га убоде ножем, ја сам претрчао, па сам му отео нож и измлатио онога, после сам за то иш'о у апсу, ал' ми није било криво, пошто ми је побратим остао у животу и што ја нисам испао кукавица и стрина." Шести: „Никад га нисам увредио, навек сам га поштовао и поштујем га, помагао сам га кад му је год било нужда."

Поред дубоке побратимске љубави, која до смрти спаја два момка,[1]) за ширење пријатељства међу сеоским младићима важна је и кумовска љубав. Кумства су у неким селима распрострањенија од побратимства, а држе се готово свуда за већу „својтину" и сматрају се, као и побратимства, за „светињу".

Младићи побратими или кумови нарочито се клоне увреда и љутње, особито они који су братимили или кумили. Псовање побратима или кума и љутња на њега претставља реткост и сматра се као тежак грех. Прекршавања тих вештачких сродстава су врло ретка, а извршене прељубе у побратимовој или кумовој родбини иду у најтеже грехове, чак и када су само помисао,[2]) и схватају се као највећа срамота.

Зависи од многих околности да ли ће младић имати побратима или не, а особито од родитеља. Сељаци са истакнутим материјалистичким интересима и јаким егоизмом не допуштају својим синовима да имају побратима. Напротив, родитељи алтруистичке природе воле да им синови имају побратима. Понеки отац пред смрт пожели да му син братими младића са чијим је оцем дуго живио у љубави. Овај му излази у сусрет, иако каткад не жели да се братими. Зато што је везан за породицу, не сме да наљути оца.

Младићи се често братиме не због болести или из љубави, већ из користољубља. То је случај са сиромашним сељачићем, првенствено са оним који се школује у граду. Економска зависност приморава га да се пошто-пото побратими са вршњаком из имућније куће, како би га овај помогао

---

[1]) В. Цвијић, *Балканско Полуострво*, књ. II (1931), с 23. Пријатељство између два сеоска младића, које се спажи после братимљења из љубави, унеколико је верно изнесено у првом делу приповетке Јанка Веселиновића *Вечност*. Бранко и Илија, сеоски младићи суседи, лепо су живели још од детињства, али после побратимства нису се раздвајали један од другога, јели су један залогај и спавали на једној постељи, рука једног била је узглавље другоме. Носили су се једнако и договарали о свему. (С. 86 у књ. *Приповетке* Јанка Веселиновића у издању *Школских писаца*). У једној народној песми говори се како је један младић животом јамчио за побратима (*Од Хорвата Мато*) Лакић Хусеин замењује свога побратима три дана у тамници, у којој је била „вода до колена, а у води гује и акрепи". Најзад је био спашен, јер је његов побратим Мато закаснио са поклонима везиру, којима је требало да се откупи. Мато је осветио побратима тиме што је спалио везира и заробио 30 Турака. (Вук, Народне песме, III, с 311)

[2]) Ђорђевић Тих., *Наш народни живот*, књ. II (1930), с. 51 и 52. — У народној песми *Побратим и посестрима* говори се како је један чобанин зажелео што није могао узети за жену девојку која му је била посестрима. Бог га је зато страшно казнио. (Продановић Ј., Женске народне песме, с. 84).

да изучи школу. Имућан младић на селу врло радо се братими са својим вршњаком који се школује, помаже га с љубављу и срећан је када се виде. Свест о томе да није школован изазива у њему осећање мање вредности, које налази компензацију у знању да помаже свог побратима и да има већу вредност од других. (И овде се потврђује тачност Адлеровог учења). Жеља да га побратим што више заволи и тежња да се дружењем с њим истакне над осталим повећавају његову издашност у помоћи.

Има младића који братиме своје другове, или се примају побратимства, зато што им ови омогућују ближе познанство са извесним девојкама. У првом случају побратимска љубав је слабија код оног који је братимио, у другом код оног који је братимљен. Ако младићу његов побратим не помогне да оствари своју намеру, постаје хладан према њему. Ова врста братимљења јавља се махом код момака са јаким нагонским животом, особито код размажених и раздражљивих сеоских јединаца којима родитељи задовољавају скоро сваку жељу.

Код младежи на селу се јавља и посестримство. Извесни младићи посестриме девојку када су болесни, а не могу наћи побратима, или када су здрави а родитељи желе да имају посетриму, пошто немају сестру. Дешава се каткад да девојка братими младића једино из наклоности коју осећа према њему. У том случају у побратимству се изражава прерушен сексуални нагон. Момак и девојка су желели да ступе у брак, али о томе нису једно другом говорили. Даљње родбинске везе истицале су се као главна сметња када су помишљали да се узму. Отуда желе да се бар побратиме. То се најчешће догађа са сеоским јединцима и јединицама; код њих је, иначе, побратимство много чешће него код оних који имају браће и сестара.

Више пута младић братими, када је болестан, неког друга не из родног места, већ из другог села, претежно из жеље да има „својтину", код које би могао да отседне када је каква свечаност у томе селу, или из тежње да што лепше живи са побратимом, да избегне клетве које у љутини наносе њихови родитељи један другоме, најчешће када стока једног учини веће штете на имању другог. Један пубесцент овако одговара на питање о томе зашто је побратимио вршњака из другог села: „Ја сам братимио друга из другог села, зато што моји 'кућани воле да немамо додир са имањем побратимовим, да не би наша стока чинила штете на побратимовом имању, да нас не би клео побратим и рек'о: „Млого ми штете учинила побратимова стока, убио га Бог, 'де могу да га тужим, а не могу да поклоним!" Тим обзирима у већини случајева везани су младићи из већих задруга, у којима су честе свађе између појединих породица. Иначе, код јединаца таква схватања су

ретка; они лако праштају штете, случајно нанете, и даље поштују и воле побратима.

Сем у цркви, сеоски пубесценти се братиме још и на гробљу и код куће. Обе те врсте побратимства, заступљене много мање, нарочито братимљење код куће, врше само болесни младићи, а здрави момци побратиме се једино у цркви. Њихова љубав је много јача у већини случајева.

Побратимства код сеоских младића се обављају у великом броју, поглавито у селима удаљеним од вароши; врше се махом због болести или из љубави, ређе из користољубља и сасвим ретко у вези са сексуалним побудама. Код здравих се стварају брзо и лако, а између болесних и здравих после извесних устезања и оклевања. Она уносе озбиљност и страхопоштовање у понашање младих побратима, па и њихових родитеља, јачају њихово самопоуздање и чине их обезбеђенијим, уливају побожност безбожним и снаже верска осећања у иначе религиозних младића. А побратимства која су поникла из чистих алтруистичких жеља, буде и развијају осећања пријатељства код момака и снаже љубав међу њиховим родитељима. Тако, она доприносе стварању сеоске слоге и моралном подизању села. Празо побратимство код сеоских младића спада у везе које проистичу из унутрашње потребе, и ширењем и јачањем те везе потпомаже се стварање основа за слободан духовни развитак младежи на селу.[1])

(Крај)

Слободан Поповић

[1]) Видети крај издавачевог *Увода* у овој збирци

Књижевни преглед

ПОВОДОМ СТУДИЈА Г. СЛ. ЈОВАНОВИЋА

(Слободан Јовановић: Из наше историје и књижевности. С. К. Задруга, коло XXXIV, бр. 229).

Г. Слободан Јовановић је једна од оних физиономија у којих велики број нијанса и прелаза умичу оштром и тачном уочавању. То није физиономија оштрих црта и снажно сенчена. То је физиономија сва у оним неухватљивим малим преливима које добија врло покретљива, из стотину ситних снопића плетена мускулатура кад се на њу баци пуна дневна светлост.

Ако би ипак ваљало поставити један психолошки принцип који би се схватио као основни регулативни принцип духа оличеног у овом изразу, то би можда могао бити принцип вечите и многоструке рекомпензације; принцип, на име, по којем је, на сваку истакнуту тенденцију тога духа, истављена по једна наглашена духовна противтежа. Светлост ту не избија, као код једностраних генијалности, из једног центра свести; она избија из више таквих центара. У узајамном сусретању та осветљења се уравнотежавају и резултирају оном богатом нијансираношћу која долази од вишеструког осветљења.

Могло би се рећи, гледајући укупно, да у г. Јовановића преовлађују интелектуалне моћи. Правни теоретичар, упућен на врло осетљиво руковање апстракцијама, уз то историчар, стављен пред масу ситних појединости које не само што треба памтити, већ и сређивати у логичне и јасне групе, он се несумњиво појављује пре свега као научник јасне памети, која се са необичном сигурношћу сналази у свим кривудањима мишљења и у свим контроверзама појава. То интелектуалистичко подвучено је у њега још више оном урођеном наклоношћу за дистанцу, у којој ствари губе од претрпаности својих споредних одлика, и појављују се само у својим битним потезима. Скепса у основном ставу према свету и једна наглашена жица хумора у интерпретацији појава — два душевна акорда који нарочито пристају уз интелектуализам, и који су делимично њим и условљени — дају овој дистанци још наглашенији вид. Али се они већ појављују и као извесна противтежа чистом интелектуализму, који лако бива,

кад је једностран, сув или догматично крут. Иако интелектуалистичког порекла, они садрже и елементе контроле у извесном релативизму. Но много значајнију противтежу чине друге две особине овог фино сложеног духа: прво, ванредна осетљивост за оно што је психолошки састојак једнога факта; и друго, необично жива, и што је нарочито важно, ванредно конкретна уобразиља. Са пословичном љубопитљивошћу за сваку, и најситнију појединост, љубопитљивост својствену уметничком примању и доживљавању света, са урођеном и затим култивисаном свешћу о психолошкој обојености свега људскога (мишљења исто тако као и акције) и о релативитету који намеће суђењу овај психолошки коректив, г. Јовановић примењује у свом поступку два опречна, али у сагласност доведена метода: интуитивни, који је поглавито уметнички, и дискурзивни, који је поглавито научнички. Првим, он се пробија кроз шуму појединости да улови битну нијансу, основни план, срж и осу једног сплета догађаја, једне личности, једног доживљаја или једног мисаоног комплекса. Другим он верифицира и корегира тако добијену идеју водиљу, врши опите са њом на фактима које му пружа сакупљени материјал крупних и ситних чињеница, да је тако најзад разграна и нијансира до пуне животне обојености и пластичности. Обазрив при том, без плахости примања и суда, без оног страсног заљубљивања у идеје и схеме, својственог фанатицима и конструкторима јединствених система, са нечим уметничко контемплативним у примању утисака и раду маште која те утиске обрађује, он хитрину свога духа и оштрину запажања пушта, као кроз филтар, кроз многоструке олуке контроверза до таложења и пуног разбистравања, показујући при томе укус за лагано наслађивање љубопитљивца који воли да загледа једну ствар са сваке стране. И отступиће од тог лаганог метода перспективирања само каткад, кад га живост духа наведе на антитезу, чијој привлачној ведрини није кадар да одоли.

У таквом поступку настали, г. Јовановићеви закључци се појављују у некој врсти коначне завршености и јасности. Очишћени од свег претходног рада, пружени као чист плод, они имају нечег од одређености и чврстине конкретних ствари. За њихову уверљивост као да није било потребно ништа више до описати их у њиховој каузалној повезаности.

И он, доиста, тако и чини: он просто излаже и претставља. Будући да се закључна виђења у њега кристалишу до конкретних, оком дохватљивих датости у пуној њиховој сукцесивној и симултаној објективизацији, чврсто ограничени и чврсто повезани, то за њега на неки начин отпада, као психолошки излишна, свака потреба за доказним апаратом у ужем смислу. Показати, значи у овом случају и доказати. И ништа није карактеристичније, мислим, за особеност г. Јова-

новића као писца, од овог чисто романсијерског начина излагања. Са неком врстом класичног мира и ведрине, он описује и претставља, излаже и указује, саопштавајући оно што види и убеђујући вас обиљем карактеристичних и веродостојних појединости да он то доиста види. Отуда су његови написи лишени сваке полемике. За њега чак и идеје и схватања као да нису нешто према чему ваља заузети став, већ као да су конкретни облици, скоро живи организми, које треба описати и претставити. Чинећи им критичке замерке, он се понаша више као човек који преко њихових дефектних црта хоће да верније оцрта њихову физиономију, но као идејни партизан који од јереси брани праву веру. Његов скептични став, који га чува од сваког експонирања, нагони га да више уочава недоследности и дефектности у унутарњој конституцији једнога схватања, но да се према њему односи као мисионар. Могло би се, једним обртом, рећи да он и идеје третира као људе. Сав на терену психологизма, он и њих више тежи да схвати, објасни и претстави, но да их стави под кодекс.

Но ништа, ваљда, није карактеристичније за еминентно уметнички инспирисан став г. Јовановића од једног привидног парадокса уочљивог у његовој духовној структури. Скептик, стран сваком догматизму; сумњало већ по свом реалистичком схватању света и по свом осећању за психолошку обојеност свега што је људско, па према томе и за релативност појава; вазда са фино ироничним осмехом човека који се на људском тржишту одвећ свикао на перманентне покушаје подваљивања, и који зна да се мора цењкати ко хоће да погоди праву цену; — он ипак зато није ни сумњало ни скептик у односу на своју сопствену мисао. Филозоф скептик, у пуној конзеквенци своје мисли, нужно се скептички односи и према сопственом духу; моралиста скептик протеже своју сумњу и на сопствене чине. Уметник скептик, имајући став посматрача и приказивача, може да сачува пуни мир и пуну увереност у оно што види и приказује, излучујући себе и своју посматрачку мисао испод удара сумње и подозрења. Радећи као уметник, приказујући и сликајући, г. Јовановић је сачуван од унутарњег колебања; и његова казивања звуче као проста сведочанства о виђеним стварима. Оно према чему је он неповерљив, то су документа која увек треба читати и разгледати као иследник: она често могу сведочити супротно од оног што желе да сведоче. Оно чему он више верује, то је утисак који сугерира основну идеју и битно осветљење факта. Али ако је и према њему, из навике на опрезност и стечене наклоности за верификацију, уздржљиво поверљив, трудећи се у најмању руку да за њега нађе, ма и накнадно, што више потврде у фактима, и само се покаткад подајући привлачности утиска као примаоног сведочанства, он као да

се потпуно ослобађа сваке недоумице и колебања у тренутку кад почиње да саопштава оно до чега је у том претходном испитивању дошао. Он саопштава тад као неко који гледа, и објашњава као неко који је посвећен до краја у оно што сведочи. Његово исказивање је зато лишено сваког контроверзног унутарњег немира. Уместо са драматичношћу сукоба између аргумената и противаргумената, која претставља нешто слично истраживању на лицу места, он пред публику радије ступа као судија који је овај посао свршио иза затворених врата, а овде само саопштава закључни резултат. У место патетике мисионара, у којој је психолошки садржан известан састојак сумње коју подигнутим узбуђењем ваља не само уклонити у других него угушити и у себи, он ступа пред публику мирном и широком нарацијом епичара који, зато што обухвата широке линије погледом, може да се лиши не само натрпавања објеката, већ и натрпавања речи, и који баш тако бива особито кондензован. Мир који он тако пушта по објектима које представља, сажима их до савршене и чврсте прегледности, која је у психолошкој основици вазда и највећа краткоћа. Сва вештина која још остаје — а та вештина потиче из једног превасходно уметничког чула — то је да се одмери перспективни сразмер подешен према предмету тако да не буде ни преситан ни превелики. И сав сјај и сва лепота г. Јовановићевог стила — с правом истицани и хваљени — лежи у овом простом и тешком поступку мирног, правилног распореда материјала повезаног логички и органски, и зато пластичног, и зато кондензованог. По осуству епитета и свих других стилских и реторских украса и обрта, тај стил би морао бити сиромашан, да обиље идеја, да обиље тачности запажања, да логична органичност не дају овим епским сликама пластичности и динамичности. Тај стил је, истина, засејан духовитим антитезама и оживљен необично гипким хумором. Али лакоћа тог стила, и његова савршена јасност, што ће рећи савршена прегледност и органичност, не би уза све то биле врлина кад не би биле испуњене садржином која доиста тежи. Г. Јовановић је изврстан пример за тврдњу како јасно писати значи пре свега јасно мислити. Али и доказ да то може бити врлина само у толико у колико та мисао има садржаја које није врло лако средити у јасност.

Велико знање, изврсно памћење за апстрактне и конкретне видове стварности, оштра памет и најзад врло развијено чуло за верификацију факта — чуло тако потребно за прави научни рад — удружени са систематском и организованом — то јест одмереном али свакодневном и трајном радљивошћу, дали су основе на којима су могле темељно да се остваре ретке научничке способности г. Јовановићеве. Но ове особи-

не, дајући солидност темељу, објашњавају у главном степен тих подобности. Поред њих могао се развити један мање више узан дух стручњака. Ширину том темељу даје једна неисцрпна љубопитљивост која, црпећи непрестано свеж материјал са свију поља људске делатности, урађа богатом културом на којој се тај дух нијансира. Али праву и завршну боју изразу тога духа и особеним преливима тога израза даје оно што је од чисто уметничкога у њему. Одузмите му конкретност маште, замислите га без дара за психолошка уживљавања, и израз тога духа био би лишен можда најкарактеристичније, свакојако најсочније своје ноте. Она је тако значајна да би г. Јовановићево дело у много случајева имало своју високу вредност баш и кад би се претпоставило да његови наласци не одговарају научној истини. Јер би остала уметничка повезаност и уверљивост која је за интерпретацију света и рекреацију стварности често битнија, сугестивнија, па зато и важнија од саме суве стварности факта.

Захваљујући том еминентно уметничком у свом духовном склопу, г. Јовановић је осталим својим високим духовним особинама додао једну која их је повезала у виши израз, подвукла их и повећала. У духова научно лабавије опремљених или брзих у закључивању, у оних у којих строгост мишљења и проверавања факата уступа пред заводљивим сликама фантазије насталим под сугестијом импресије, у оних у којих снага дискурзивног мишљења бива потискивана интензивношћу осећања насталог под ударом прве импресије, то уметничко би се лако развило на рачун научне строге темељитости и дало за резултат мање или више поетизиране и произвољне хипотезе које би се измицале реалноме тлу историје и живота. Исто онако као што би, без овог уметничког елемента, била дата моогућност за ону суву стручњачку документацију која поред све солидности лако води ако не баш буквалном, што ће рећи нетачном читању докумената, а оно често претрпавању живота чињеницама или умртвљивању живе акције аргументима. У складној равнотежи и обостраном осветљавању ова два духовна комплекса: оног дискурзивног и овог интуитивног, у равномерној противтежи који они један другом чине, ограничавајући се и потенцирајући тим узајамно своје снаге, настао је онај сложени и богати духовни израз који смо напред оцртали као карактеристичан за г. Јовановића.

Књига која је пред нама садржи краће г. Јовановићеве студије и чланке. Међу њима и два написа у којима се огледају све г. Јовановићеве особине и сва висина његових способности. То су они о Милошу Обреновићу и Љубомиру Недићу. Требало је доиста са великом количином правоумља удружити ванредну снагу психолошког уживљавања, па при

реконструкцији лика оног свирепог деспота, преоптерећеног моралном безобзирношћу и неосетљивошћу која се граничила са чудовишном, сачувати дистанцу и одати му ипак у завршном суду признање као великом човеку. Уочити да је црта величине у овом човеку била значајнија, претежнија и карактеристичнија од свега другог, уочити то у пркос шуми одвратних поступака који, вршећи разумљив притисак на морално осећање, замрачују и отежавају јасно гледање, — за то је било потребно не само довољно јасне и мирне памети, но и много психолошког уживљавања које, дајући праву пластику једној психи, помаже да се поузданије осети и одвоји оно што је фундаменталније и битније. Захваљујући том својству оживљавања и довођења састојака у прави однос, у цртежу којим се реконструише Милошев лик појављују се ненадно ситни, скоро неуочљиви детаљи, који изгледају као откопани из масе података са површине, а који одједном осветле поузданом светлошћу читав један основни душевни план. И Милош се појављује пред нама цео, у свем свом реалном, овоземаљском облику, могућан као величина и поред све своје моралне деформисаности. Та комплектност виђења, која даје чврстину грађевини и пуну уверљивост цртежу, свакако је најзначајније и најважније као резултат у г. Јовановића. Може се претпоставити исправљање извесних појединости у том цртежу; али се тешко може замислити мењање укупне слике.

Иста снага оживљавања дала је и лик Љубомира Недића. Може се рећи да г. Јовановић принципијелно није у праву кад налази да Недићев метод реконструисања једне књижевне физиогномије само на основу књижевног дела, без обзира на пишчеву приватну личност, није исправан. Ми мислимо да је тај метод за критичарски посао посве исправан, ма колико он могао при конкретној примени не дати увек жељене резултате (што је, разуме се, исто тако могућно и код примене оног другог метода). Али се може исто тако рећи да г. Јовановић овде говори као историчар који је упућен на посве други метод. Разлика у схватању овде је само разлика између једног критичара, у којега чист утисак духовне физиономије једног писца може бити помућен сазнањима из приватног живота која, небитна, одводе мисао на странпутицу, и између једног историчара, који, ценећи поступке људске на пољу практичнога живота, не би могао ништа правилно схватити ако не би могао да се унесе у побуде и мотиве, детерминиране поглавито страстима и интересима. Но радећи као историк, дајући портре Недићеве целокупне личности, он даје једну изванредно живу слику, пуну конкретних појединости, пуну сјајне анализе, и човек је присиљен, делећи или не делећи мишљење г. Јовановићево у појединачним опсервацијама и објашњењима, да прими целокупну слику као такву. После г. Јовановићевог портрета човек има осећање да се са Неди-

ћем сам срео и да га познаје. Он ће можда поједине од претстављених црта себи другојаче протумачити. Али заслуга за ово присно познанство припада само г. Јовановићу; и то понајвише ономе што има од уметничког у његовом уживљавању и његовом претстављању при изради ове физиономије.

Ове две личности, једна из далеке прошлости и реконструисана на основу сувих докумената, и друга сликана са живог модела из непосредне близине једног блиског познанства, а рађене истом дистанцом и живошћу; конкретне и живе обе и објективно оцртане обе; тако различите по свему, а доживљене истом моћи психолошког уношења и истом оштрином процењивања и дистингирања, — оне су довољне да објасне ону снагу уживљавања и оживљавања целе једне галерије личности коју пружа политичка историја нашег XIX века, а које је г. Јовановић дао у свом капиталном делу. Јер написи о те две личности садрже све особине које су омогућиле сјајну реконструкцију наше недавне и тако драматичне прошлости.

В. Живојиновић.

Научни преглед

ЈЕДНА ЕТИЧКА СТУДИЈА

— Поводом књиге „Неморалност бесмртности и етичка функција смрти“ од Д-ра Душана Недељковића (Издавачка Књижарница Геце Кона, Београд, 1928). —

Ова „етичка студија” претставља скицирану основу за пишчево систематско дело „Етика као Метода Моралног Искуства”. Студије из етике уколико су код нас писане, засниване су претежно на теологији, а ретко су чиста философска расправљања етичких проблема. Писац ове студије је професор за философију Универзитета у Скопљу. Ти су разлози руководили критичара да се подуже забави проценом овог дела.

Студија је подељена на четири одељка. У првом се одељку излаже антички тип бесмртности (схватања личне бесмртности), у другом пантеистички тип бесмртности (схватање безличне бесмртности), у трећем се доказује да је идеја бесмртности неморална, а у четвртом се излаже етичка функција смрти. На излагању и разлици ова два типа бесмртности нећемо се задржавати, јер је ту писац потпуно неоригиналан, а уз то ти одељци немају нарочитог значаја за доцнија расправљања. Иначе су излагања у овим одељцима без довољно научне концизности. Много су концизнија излагања ових питања у делу Histoire de la philosophie, par Paul Janet et Gabriel Séailles, којим се писац служио. Вредност ове студије је у трећем критичком и четвртом систематском одељку.

У трећем одељку писац покушава да докаже, „Неморалност бесмртности”. Он посматра чисто морални значај идеје бесмртности, без обзира на метафизички проблем, т.ј. да ли је заиста душа бесмртна или не. И други су мислиоци, примећује писац, исказали важне примедбе, али су оне „без фундаменталности”. Он обећава да ће формулисати једну оригиналну „фундаменталну објекцију” доктринама бесмртности и тиме доказати да је ова идеја неморална. На почетку одељка писац полемише са прагматистом Шилером. По Шилеру, каже писац, „морал се постулира, доказује бесмртношћу”, „Бесмртност захтева и доказује морал” (у примедби стр. 42). Затим он примећује Шилеру: „Чак је заборавио бесмртност као етички постулат да дефинише. Јер оно о чему ће се расправ-

љати мора се бар са неколико речи одредити и утврдити. Стилску и методску грешку коју је Schiller учинио избећи ћемо; бесмртност као етички постулат ћемо пре свега дефинисати. А да се не би могло ни помислити да је наша дефиниција друкчија него што би требало да је, узећемо је онако просечну и језгровиту какву је по Kant-у дао E. Boirac у La Grande Encyclopédie. „Морални доказ бесмртности који је претворен од Kant-а у постулат практичног ума заснива се на захтевима моралне свести...” (45). Сада писац разгледа већ груписане објекције овом постулату са одговорима и побијањима од снажне руке Schiller-ове". (46). Једна од примедби учињених овом постулату, како мисли писац, гласи: „Срамно је базирати моралност на страху од пакла и нади у рај.” (48). Писац не видећи разлику ни онде где постоји чак супротност, несвесно изједначује Шилерово постулирање морала бесмртношћу и Кантово постулирање идеје бесмртности моралом. Без обзира како је Шилер изложен, тек изложено схватање овога философа и дефинисани постулат противречи, ма да је писац имао добру вољу да дефиницијом овога постулата допуни Шилера. Из овога је следовала исто тако кардинална погрешка, која се састоји у примедби учињеној дефинисаном постулату, наиме: „Срамно је базирати моралност на страху од пакла и нади у рај”. Ко је схватио наведену дефиницију постулата, не може правити овакве примедбе, јер постулат и не значи заснивање морала на страху од пакла и нади у рај. он не изражава санкције наших поступака у загробном животу. Писац не разликује дефинисани етички постулат бесмртности од догме бесмртности, те назива сваку идеју бесмртности етичким постулатом. Ово је погрешка кобна за целокупно даље расправљање, јер је пишчева намера била да докаже неморалност овог постулата и да морал може једино имати корен у идеји смрти.

Све изложене примедбе постулату бесмртности, примећује писац, психолошке су природе, и затим прелази на своју фундаменталну објекцију, која би убедљиво указала на неморалност бесмртности. Примедба гласи: идеја бесмртности је етички хетерономна и зато је неморална. Прво писац наводи Јакобиеву дефиницију етичких термина аутономије и хетерономије. Наведено место дајемо и ми у целини: „Права обавеза коју нам намеће достојанство наших личности јесте да сами собом управљамо. Већина можда људи прима своја правила понашања сасвим готова и утврђена од своје породице, своје цркве или јавног мњења; мисли су то туђе а не мисли личне које њима управљају, и њихов живот цео је непрестано робовање. И то робовање је оно што философи зову хетерономијом, а противстављају томе под именом аутономије слободу оног човека који напором своје сопствене рефлексије

даје сам себи своје принципе делања. Аутономна индивидуалност не живи без правила, него по правилима која је сама изабрала по своме нахођењу: сама је свој законодавац и свој господар." Одмах за овим закључује писац: „Па већ према самом значењу ових термина јасно је да свака етика која има своју основу и санкцију у загробном бесмртном животу хетерономна је. Свака бесмртност која хоће да у конкретном животу значи нешто и преведе се на језик реалних дејстава доноси моралне законе и етичка правила одозго,... Са тачке гледишта етике свака бесмртност као етички постулат значи хетерономност." А даље: „Зар хетерономност бесмртности, која значи скинути са себе сваку одговорност, не доказује довољно њену неморалност?" (53, 54).

Целокупан ток пишчевих мисли наведеног текста да се разглобити у три тврђења: етика која има санкцију у загробном животу хетерономна је; етички постулат бесмртности хетерономан је; хетерономност бесмртности по својој суштини је неморална. Прво је тврђење потпуно неоригинално, јер је напр. и за Канта хетерономност ако су мотиви поступака ишчекивање казне и награде у загробном животу. Међутим, таква етика заснована на осећањима страха и наде у односу на санкције будућег живота, нема никакве везе са етичким постулатом бесмртности. Поступци руковођени мотивима страха и наде хетерономни су и зато немају моралне садржине. Теолошки морал заснован на догми бесмртности ставља санкције наших поступака у будући живот и тај је морал потпуно супротан етици која бесмртност признаје само као етички постулат. Кант каже: „Alle Hetoronomie der Willkür gründet dagegen nicht allein gar keine Verbindlichkeit, sondern ist viel mehr dem Prinzip derselben und der Sittlichkeit des Willens entgegen". (Kant, Kritik der praktischen Vernunft, издање Кербахово, стр. 39) Дакле, нерв пишчеве фундаменталне објекције да је хетерономност супротна моралности, управо је Кантова мисао. Али је писац ову мисао унаказио другим тврђењем, да је етички постулат бесмртности хетерономан, зато што би тобож санкције наших поступака лежале у загробном животу. Пошто постулат бесмртности и по дефиницији коју је писац усвојио не значи санкционисање наших поступака у загробном животу, то и пишчев закључак из тога да је овај постулат хетерономан, отпада. Писац завршава своју фундаменталну примедбу овим речима: „А ова наша принципијелна објекција теоријски је дефинитивна и решавајућа, јер нема никаквих својих унутрашњих нити спољашњих тешкоћа. Дистинкција етичке аутономности и хетерономности будући савршено јасна и још јаснији однос бесмртности као етичког постулата према овој дистинкцији, наша етичка објекција има сву своју јасност која се може пожелети, те и сву доказну снагу коју може једна објекција теоријски имати". (55). И ако писцу све то изгледа „савршено

јасно", чак и јасније од савршено јасног, он у основи није схватио етички постулат, а исто тако није схватио ни његов однос према аутономији и хетерономији. Тешка је осуда за људско мишљење, да му се нека идеја може причињавати као савршено јасна, иако је скроз погрешно схваћена. Услед тога што је дефинисани постулат писац погрешно схватио као идеју о санкцијама наших поступака у будућем животу, закључује да је он хетерономан и да као такав искључује могућност аутономног морала. А међутим, постулат како је дефинисан, не само да не искључује аутономност, већ је чак захтев наше аутономне моралне свести. Овако неразумевање једино је схватљиво, што писац уместо да студира Канта, по коме је и дефинисан овај постулат, узима лексиконске дефиниције. Студијом Канта би још увидео однос овог постулата према етичкој аутономији.

Да бисмо потпуно увидели значење Кантовог постулата бесмртности и тиме одмерили величину пишчеве погрешке, принуђени смо укратко да изложимо овај постулат. Етички постулат бесмртности је пре свега захтев наше моралне свести. На који начин захтева наша морална свест идеју бесмртности? Морални закон у нама, изражен у облику категоричког императива, јесте један факат а не постулат. Воља одређена овим моралним законом нужно стреми ка остварењу највишег добра (das höchste Gut је потпуно јединство врлине и блаженства), управо ка потпуном испуњењу овог моралног закона. Услов остварења највишег добра је потпуна конформност воље моралном закону, што претставља савршенство које ниједно разумно биће чулног света не може остварити. Савршено испуњење моралног закона, остварење највише врлине (као једног момента највишег добра), није могуће у овом феноменалном животу, јер је човек и чулно биће. Пошто морални закон захтева „die völlige Angemessenhet des Willens zum moralischen Gesetze"(K.d.p.V.147),а то се не може у чулном свету остварити, мора се претпоставити могућност приближавања том савршенству у једном бескрајном прогресу. Овај бескрајни прогрес усавршавања могућ је једино под претпоставком по трајању бескрајне личне егзистенције разумног бића, што у ствари значи бесмртност. Дакле, остварење највишег добра, које је нужан предмет воље одређене моралним законом, само је под претпоставком бесмртности могуће, те је зато овај постулат нераздвојно везан са моралним законом. Само идеја бесмртности као услов остварења највишег добра, не сме се схватити као мотив (покретач) моралних поступака. Постану ли идеја бесмртности и идеја Бога мотиви наших поступака, поступци губе сваку моралну садржину и постају хетерономни. И при овим постулатима морални поступци су засновани на дужности и „ohne dass Furcht oder Hoffnung als Triebfedern zum Grunde gelegt werden dürften die, wenn sie zu

Prinzipien werden, den ganzen moralischen Werth der Handlungen vernichten". (K.d.p.V. 155). На другом месту Кант каже: „У колико практични ум има права да нас води, ми ћемо радње сматрати за обавезне не због тога, што су оне заповести Бога, већ ћемо их због тога сматрати за заповести Бога, што су по својој унутрашњости обавезне да их вршимо." (Превод Критике чистог ума од Д-ра Николе Поповића, стр. 415). Из овога се увиђа јасно пишчева заблуда другог тврђења, да је етика која постулира бесмртност хетерономна. И кад деламо сходно постулату бесмртности, наши поступци нису хетерономни, јер их ми искључиво вршимо из поштовања према моралном закону. Аутономна воља (Selbstgesetzgebung) захтева бесмртност.

Треће тврђење објекције, иако се не односи на етички постулат бесмртности како то мисли писац, не изгледа да је тачно ни у односу на догму бесмртности. Зашто су поступци руковођени страхом и надом у загробни живот неморални? Истина, ти поступци, може се узети, немају моралне садржине, нису морални, јер су хетерономни, али из тога још не следује да су неморални. Нешто што није морално, не мора бити неморално, може бити аморално. Ако један трговац, да узмемо Кантов пример, одржава солидну цену роби да не би изгубио муштерије, његово поступање нема моралне садржине, јер свој поступак не врши из дужности (aus Pflicht), мада потпуно сходно дужности (pflichtmässig) Трговац који пак обмањује купце високим ценама, не поступа нити из дужности, нити сходно дужности, већ директно противно дужности. Одржава ли трговац солидну цену из дужности, без обзира на последице, његово поступање има моралну вредност. Други поступак који је директно противан дужности не може се ставити у исту класу са првим поступком који је сходан дужности, иако не из дужности. Први је поступак аморалан, други је неморалан. Исто тако, онај који из страха од казне у загробном животу врши дела сходна моралном закону, није моралан, али се не може рећи да је неморалан. Зар се могу дела сходна моралном закону потпуно изједначити са делима противним моралном закону? Дакле, хетерономија догме бесмртности (није реч о постулату бесмртности) није eo ipso неморална.

Даље писац каже, не само да је објекција теоријски дефинитивна, већ се проверава у искуству, т.ј. у свим религијским и философским системима који усвајају бесмртност као свој постулат. „Бесмртност као постулат, каже писац, не постулира један морал него дуги низ морала врло различитих." (56). Идеја бесмртности као етички постулат, и према ранијој дефиницији коју је усвојио писац, не постулира морал, већ морал постулира њу. Доследно овој погрешци писац затим закључује: „Па су се из овог постулата извели тако многи,

различити и противречни морали, да треба да постане јасно да изводити морал из овог постулата посао је етички некритичан и уопште неморалан." (57). Ту писац излаже друге светове Хришћана, Ескимљана, Мексиканаца, Суматрана, Канађана итд. Али, све то нема везе са постулатом бесмртности. Писац критикује догме бесмртности а замишља да критикује постулат бесмртности.

Овај одељак студије завршава писац овим речима: „Лако је то увидети ако само једним погледом поредимо оно што је основни услов сваке моралности са оним што смо видели да је бесмртност. Да би ма који акт био моралан, и да би за њега уопште могла личност одговарати, мора потицати из аутономне, слободне одлуке личности која руковођена свим мотивима и мобилима чулним и идеалним, одлучује се за њега знајући што ће учинити, зашто ће учинити, и колико консеквентно са својим и друштвеним животом." (67). Може ли се говорити о аутономној вољи, ако је личност при својим поступцима „руковођена свим мотивима и мобилима чулним и идеалним"? Ако је аутономна личност „сама свој законодавац", према ранијем пишчевом излагању, или како каже Кант аутономија воље, поред независности од спољних објеката, јесте Selbstgesetzgebung, онда ту не може бити говора о руковођењу неким мотивима чулним или идеалним, нити о прилагођавању личности социјалној околини. А доцније ће се видети да писац суштину етичких феномена налази у солидарности, што очигледно противречи етичкој аутономији воље. Аутономни је морал, по Канту напр., у колико се ми не руководимо никаквим мотивима, у колико ми деламо искључиво из поштовања према моралном закону (ми и дајемо морални закон а и покоравамо му се). Оно што потстиче вољу да дела сходно моралном закону, мора бити једино поштовање према њему, да би поступак био моралан. Ако ми деламо сходно моралном закону из каквих мотива, поступак је хетерономан и нема моралне садржине (он је pflichtmässig али није aus Pflicht). Можемо ли рећи: „ich soll etwas tun darum weil ich etwas anderes will.", ту је сигурно хетерономија, док је напротив аутономија када се може рећи: „ich soll so und so handeln, ob ich gleich nichts anderes wollte". Писац каже, да је херојство као врлина произведено „конкретним земаљским разлозима и осећањима" (стр. 79, примедба). Где је воља „руковођена свим мотивима и мобилима чулним и идеалним", где је вољни поступак произведен „конкретним земаљским разлозима и осећањима", ту не може бити личност „сама свој законодавац", ту није воља аутономна. Разумна је воља аутономна ако независно од свих „мотива" и „осећања" доноси закон из себе, а ако је руковођена каквим мотивима и осећањима мора да усвоји какав спољашњи закон, што управо значи хетерономију.

Четврти је одељак о етичкој функцији смрти. Писац ту усваја Зимлово схватање да је смрт унутрашњи форматор који раздваја животни процес од животних садржина (75). На више места писац понавља мисао: „Да смо бесмртни стварно или привидно, не бисмо се могли уздићи ни до каквог вишег идеала." (78). Када бисмо живели вечито „Нема сумње да би сав наш живот тада протицао у трчању за свакодневним ситним потребама, јести и спавати." (77). Пишчев је доказ за ова тврђења у томе што схватање идеала који уздижу целину живота, претпоставља да је живот већ схваћен као целина. Смрт граничећи живот, каже писац, изазива да га као целину превазилазимо идеалима. Дакле, индивидуална смрт је нужан услов виших вредности. Међутим, доказ је недовољан а тврђења су нетачна. И ако би идеали захтевали да се живот схвати као целина, идеја бесмртности не би ометала да признамо те идеале, јер и за онога који верује у бесмртност, живот је у сваком моменту ограничена целина, чак је целина и у погледу феноменалног облика егзистирања. Али, и када би се веровало да је живот овакав какав је вечан, не увиђа се ни тада да се не би могли уздићи до извесних идеала. Горња тврђења нису тако по себи јасна, јер је за једног Канта, обрнуто, остварење највишег идеала моралности једино могуће у бескрајном прогресу усавршавања личности, наиме нужно је бесмртност постулирати. Зар један Платон, Декарт, Лајбниц и Кант који су веровали у бесмртност, нису се могли уздићи до виших идеала? Зашто би напр. неко био лишен осећања дужности ако верује у бесмртност? Зашто напр. онај који верује у бесмртност не би био у стању да призна истраживање научних истина као идеал свог животног стремљења?

Идеали, вредности превазилазе индивидуалност и то превазилажење је, по писцу, услов сваког морала. „И свака етичка вредност није ништа друго до каква животна квалитативност и садржина посматрана са тачке гледишта смрти, нужне ограничености људског живота. Јер само са те тачке гледишта очевидно је да услов sine qua non стварања и одржавања ма које животне садржине јесте људска солидарност. А тиме је постављена основа сваког морала... Зато што су људски животи нужно ограничени и целине, тек ослањајући се једни на друге могу културно савлађивати материју, побеђивати природу и постављати своје животне садржине и етичке вредности у прогресу. Тиме што су људи свесни да ће сваки индивидуално умрети упућени су једни на друге, наслањају се једни на друге, продужују се једни у друге, превазилазе се једни у друге. А та нужна солидарност је извор сваког морала и основа све конкретне етике." (80). Смрт нас принуђава на солидарност, јер се у односу на њу поставља индивидуални идеал, који да би се остварио захтева солидарност. Ти-

ме је писац скицирао етичку функцију смрти. Прво, не произилази на нужан начин солидарност из свести о смрти, јер с једне стране идеја смрти код извесних личности може одвести до понашања које је противно свакој солидарности, а с друге стране пак извесна идеја бесмртности може захтевати потпуну солидарност. У ствари главни фактор солидарности јесу општи интереси чланова једне животне заједнице. Писац чак види суштину моралности у солидарности (87). Ово свакако има значење тезе социјалне етике: „Моралан је онај који се прилагођава социјалним односима моћи, а неморалан ко им се одупре." (Српски превод: Нова етика, Менгер, стр. 3). Иначе ова етика искључује аутономност воље и уопште не сматра етику за нормативну науку.

За писца постоје три главне етичке реализације смрти: стварање личног идеала, остварење сопствене среће и егзалтација. Ако човек не би рачунао са својом смрћу, каже писац, живео би као и животиње без икаквих идеала, а рачунајући са смрћу, уздиже се изнад своје пролазности и ствара свој лични идеал. Раније смо учинили критичну примедбу на ово мишљење. Друга етичка реализација смрти јесте „што индивидуални живот постаје искључиви извор све сопствене среће." (82), што ће срећан бити сваки „ако буде потражио своју срећу у себи, у ограниченој целини свога живота." (82). Зашто је срећа искључива реализација идеје смрти? Зашто неће бити пак срећан у своме индивидуалном животу онај који верује у бесмртност? Идеја бесмртности не води на нужан начин анулирању свих вредности овога живота, а с друге стране идеја смрти код извесних личности може да води пуној депримираности и поништењу свих животних вредности. А затим, у чему је лична срећа етичка вредност, када је срећа врло често опречна врлини, не види се из пишчевог излагања. Многи несоцијални чланови друштва безобзирни су при остварењу своје личне среће и имају потпуно неморално понашање. Иако није довољно опредељен, писац овде нагиње хедонизму. Само када би искључиво врлина у животу чинила човека срећним, онда би се и самој срећи могла приписати етичка вредност.

По трећој етичкој функцији смрти, смрт је извор животне егзалтације, и ова је функција противна идеји бесмртности коју „нужно етички закључује аскетизам." (90). Нетачно је потпуно да идеја бесмртности нужно води аскетизму, ма да може захтевати аскетизам. Овим својим тврђењем очигледно писац противречи и ранијим својим излагањима, по којима за Ескимљане срећни овога света, срећни су и на оном свету, да Суматрани приписују бесмртност богаташу (58,60). А даље, ствар је сасвим индивидуална да ли ће идеја смрти некога егзалтирати или депримирати. Још уз то, зашто је баш егзалтација етичка вредност? Друштво захтева хладнокрвне и

трезвене грађане у својим поступцима, а не егзалтиране. А питање је, да ли може једно дело да има моралне вредности учињено у егзалтираности. Егзалтираност у практичном животу претежно је деструктивна, а тек у уметности и науци може добити свој пун значај. Још треба учинити важну примедбу, да егзалтираност која произилази специјално из идеје смрти, најчешће одбацује више вредности и обрће се искључиво ка чулним уживањима. Исто је тако нетачно пишчево тврђење да „људи који се често сећају смрти моралнији су и боље воде свој живот." (86), да „сетити се своје смрти јесте егзалтирати свој живот и то у смислу вишег и бољег." (87). Поред претходне примедбе коју смо учинили, животни је факат да идеја смрти често кочи и онемогућује извршење захтева дужности. Из свега што смо рекли види се да смрт не егзалтира на нужан начин „у смислу вишег и бољег." Па како то смрт егзалтира „у смислу вишег и бољег", кад сам писац усваја Проповедникове речи, да су људи „као и стока", да је „све таштина", да једино остаје човеку „да једе и пије и да се весели" (89). За писца су сви облици бесмртности тобож „негативно моралисали", а идеја смрти на мах као неки чаробни штапић позитивно наморалише.

Да дамо сажету слику ове студије: појмови од основног значаја за ову студију нису схваћени; као најкобнија погрешка јесте неразумевање Кантовог етичког постулата бесмртности и његово бркање са разним догмама бесмртности; ни етички појмови аутономије и хетерономије нису тачно схваћени; као што писац није разликовао етички значај догме бесмртности и етичког постулата бесмртности, тако исто не прави неопходну разлику између етичког значаја идеје релативне и апсолутне смрти; услед неопрезно брзог закључивања и недовољности доказа студија је неубедљива; писац је без научне концизности и често противречи себи; студија оптерећена баластом цитата, ма да писац не познаје данашње стање проблема вредности. Писац се одликује смелошћу великих духова, али у доказу не достиже границу ни просечних захтева. Ова етичка студија, као и многи други пишчеви радови, носи јасан жиг несолидности.

Живојин Гарашанин

Научни преглед

ЈЕДНА ЕТИЧКА СТУДИЈА

— Одговор г. Ж. Гарашанину —

Сасвим у духу оне специјалне балканске појаве да извесни учиници, чим изиђу из клупа, сматрају за прву дужност да „очитају лекцију" својим професорима и „покажу се паметнијим" од њих, г. Ж. Гарашанин је напао прво свога професора, г. Николу Поповића, одмах затим г. Борислава Лоренца, и ево у последњем броју *Мисли* моју књигу: *Неморалност бесмртности и етичка функција смрти*. Није тај господин видео ни општу основу књиге, није разумео ни једну једину реч, а суди са највеће висине и осуђује у повишеном магистралном тону. Цео његов напис је груба *игнорацио еленки*, грубо несхватање ни основнога питања. Сва његова „критика" своди се на то што измишља да сам ученик Кантов (!!!), а затим открива да нисам доследан кантијанац јер нисам довољно проучио свога учитеља, те ми препоручује да „студирам Канта". Како ли је овај „критичар" могао да види у мојој књизи, која је сва устремљена противу идеализама свију врста а нарочито противу Кантовог, баш спис кантијанске основе? Како ли је могао уопште да помисли да је моје позитивно научно, конкретно материјалистичко схватање етичке аутономије истоветно са сасвим супротним идеалистичким Кантовим схватањем? Како да није разумео чак ни страну 42. моје књиге на којој сам изрично и јасно изложио свој противстав према Канту, показујући како је и Кант са својом *Критиком практичнога ума* (Касирерово издање ст. 55, 132—1344) „у вечитом оном циркулусу вициозосу у коме се врти литература бесмртности узета у целини"?

Али ова „критика" није само тотално неразумевање моје књиге већ и сведочанство о томе да њен писац не зна ни оно што сваки осредњи студент филозофије зна у другој години својих студија. Уопште његове „критике" кипте примерима невероватнога незнања. Тако, ја сам навео једну дефиницију врло познатог савременог моралисте Жакоба, а г. Гарашанин, наводећи овај мој навод, мења име *Жакоб* у *Јакоби* (Мисао, ст. 310), мешајући тако два дијаметрално различита мислиоца и показујући да не зна нити за Жакоба, једнога од најутицајнијих савремених француских етичара,

нити за Јакобиа, најоштријег противника Кантове етике, који је скоро сто и педесет година живео пре Жакоба и мислио сасвим супротно ономе што је речено у наводу из Жакобовог дела.

Према томе, сасвим праведно ћу завршити, одговарајући на завршетак г. Гарашанина, у којем он о мени каже: „Писац се одликује смелошћу великих духова", да се мој „критичар" одликује дрскошћу оних који ретко шта разумеју и врло мало знају.

Др. Душан Недељковић

— ОДГОВОР Г. Д-ру ДУШАНУ НЕДЕЉКОВИЋУ —

„Отпиши му како знаш, владико,
И чувај му образ ка он теби!"

Горски вијенац.

У часопису Мисао објавио са четири исцрпније критике које стоје сваком на расположењу да провери моја знања и процени моје критичарске способности. Моје се критике састоје искључиво из конкретних примедби и у њима се не може наћи ниједна општа необразложна фраза. Неопходан је захтев научне озбиљности да се на конкретне примедбе дају и конкретни одговори, јер је то једини начин ако се жели да се примедбе оповргну. Велика је реткост пак да писац усвоји критичареве примедбе и онда кад су очигледно оправдане. Обично се тражи излаза у ма како конструисаним софистичким одговорима. Г. Лоренцову књигу *Мисао и акција* и Г. Недељковићеву књигу *Неморалност бесмртности и етичка функција смрти* сврстао сам у својим критикама у област научно неозбиљне литературе. Ова два професора универзитета не одговарају ни на једну примедбу мојих критика. Чак се њихови одговори тешко могу и назвати одговорима. Претежни циљ мојих критика био је да поступно сузбијају недовољно озбиљно бављење философијом, које не само да ремети правилан развој философске мисли, већ чак може имати и социјално штетних последица.

Познајући нелојалан тон полемисања Г. Недељковића са Г. Банашевићем, нисам очекивао да ће он бити деликатнији према мени. Он покушава да замени доказе ординарним фразама, достојним писца књиге коју сам критиковао. Одговорићу на сва тврђења Г. Недељковићевог одговора по реду.

I. Овај професор универзитета карактерише ме као једног од оних ученика који „чим изиђу из клупа, сматрају за

прву дужност да „очитају лекцију" својим професорима и „покажу се паметнијим" од њих...", а као пример за то наводи да сам „напао прво свога професора, г. Николу Поповића...", затим Г. Лоренца и њега. На страну ово грубо фразирање и задржимо се на тврђењу да сам „напао" Г. Николу Поповића. На основу чега овај доктор филозофије назива моје образложене критике нападима? Критика је напад ако је жучна и необразложена, а то је пре случај са Г. Недељковићевим одговором. Сада долази једна чињеница коју овај претенциозни професор није могао да предвиди. Г. Никола Поповић, на чији сам превод Критике чистог ума дао обимну и свестрану критику, пише ми са пуно философске мирноће: „Видим да сте се трудили да будете објективни и да се удубите у саму ствар... У колико Ваше примедбе буду оправдане, унећу их у ново издање, ако га некад буде било." (14/IX-1932 год., Поточац). Преводилац, чији сам превод критиковао сматра моју критику „солидном" и „објективном", а нашао се Г. Недељковић да је огласи за напад. Ово је заиста беспримерно. Његова је намера била провидна: пошто му се није свидела моја критика на његову књигу, огласио је све моје критике нападима, да би ме тиме као критичара дисквалификовао. Па, Господине Недељковићу, ако су моје рецензије на превод *Критике чистог ума* и на Г. Лоренцову књигу *Мисао и акција* напади, ако оне „кипте примерима невероватног незнања", остаје Вам једино да оповргнете примедбе ових рецензија, иначе не би било тога ко Вас не би сматрао за неозбиљног фразера, који није у стању да докаже оно што тврди. Овај Господин, да употребим његове речи, „Сасвим у духу оне специјалне балканске појаве..." неспособан је да разликује критику од напада. Истина то није лако, јер су за то потребни више морални но научни квалитети.

II. Не тврди Г. Недељковић ни више ни мање но да из његове књиге нисам разумео „ни једну једину реч". Затим каже за моју критику: „Сва се његова „критика" своди на то што измишља да сам ученик Кантов (!!!), а затим открива да нисам доследан кантијанац...". Ниједан довољно поштен и интелигентан читалац не може стећи убеђење из преко десет примедби моје критике, да се „сва" своди на измишљено тврђење да је Г. Недељковић недоследни „ученик Кантов." Писац критиковане књиге у тој мери не разуме Канта, да нема услова да буде „ученик Кантов." Пошто Г. Недељковић не наводи ни једну примедбу моје критике, навешћу ја неке.

1. Рекао сам у закључку критике: појмови од основног значаја за ову студију нису схваћени; као најкобнија погрешка јесте неразумевање Кантовог етичког постулата бесмртности и његово бркање са разним догмама бесмртности. Исцрпну аргументацију за ову примедбу може наћи читалац у

мојој критици. Ова је примедба прва по реду и најаче наглашена. Тврдим ли ја у овој примедби да је писац „ученик Кантов"? Ја сам само тврдио да Г. Недељковић не разуме Кантов етички постулат кога критикује. Да ли сам разумео његову књигу, остављам другима да процене, али он свакако није разумео из Кантове етике „ни једну једину реч." Онај ко прави и овако кардиналне погрешке, није достојан ни гимназијске катедре.

2. Грубо је неразумевање када Г. Недељковић тврди да етички постулат бесмртности искључује аутономни морал. У критици сам рекао: постулат како је дефинисан, не само да не искључује аутономност, већ је чак захтев наше аутономне моралне свести. Овако неразумевање једино је схватљиво, што писац уместо да студира Канта, по коме је и дефинисан овај постулат, узима лексиконске дефиниције. Дакле, овај плодни писац није разумео ни однос овог постулата према етичкој аутономији и хетерономији. Може ли се ова примедба свести на то што критичар тврди да је писац недоследни „ученик Кантов"? У овим двема примедбама тврдио сам само да Г. Недељковић не разуме Канта, а из тога се не може извести закључак да ја тврдим да је он недоследан кантовац. Остале моје примедбе осим једне, о којој ће бити говора у следећој тачки, немају баш никакве везе са Кантовим учењима. Измислио је Г. Недељковић, свакако у намери да обмане читаоце, да се „сва" моја критика своди на неправедно тврђење да је он недоследан кантовац. Лако је то рећи, али би било потеже доказати цитирањем мојих примедби.

3. Писац се у одговору пита са зграђавањем: „Како је могао (критичар) уопште да помисли да је моје позитивно научно, конкретно материјалистичко схватање етичке аутономије истоветно са супротним идеалистичким Кантовим схватањем?" Мој је одговор сасвим прост: нисам ни „помислио" да је пишчево схватање аутономије истоветно са Кантовим, већ сам у критици супротно доказао, наиме да је пишчева етичка аутономија управо хетерономија по Канту. Нерв моје примедбе је у овоме: писац прво усваја дефиницију аутономије конформну Кантовој етици, па после формулише своје схватање аутономије супротно тој дефинициији. Ово је једина примедба на коју је вероватно мислио писац када каже да критика тврди да је недоследан кантовац. Али, ову примедбу није писац оповргао.

III. Овај универзитетски професор тврди да све моје критике „кипте примерима невероватног незнања." Као доказ да моје критике „кипте" незнањима, навео је само један једини пример из једне једине критике. Чак ни за лаковерног читаоца неће бити убедљиво, да нечије критике „кипте" незнањима, ако се наведе свега један једини пример. Али, да видимо сада тежину моје погрешке. Г. Недељковић приме-

ћује са триумфом да не разликујем два философа, наиме Жакоба и Јакобиа. Међутим, нити сам ја ова два философа помешао, нити уопште постојала могућност да буду помешани. На истој страни 53. књиге коју сам критиковао стоји *В. Јасов* и цитирано дело Devoir 1803. p. 15. Да ли сам ја могао дело француског наслова из 1903 год. да припишем немачком мислиоцу из Кантовог доба? Цела је ствар у погрешној транскрипцији: у имену Јасов оставио сам и у ћирилици нетранскрибовано Ј, ма да сам га читао као Ж. Погрешка је међутим у томе што сам ја читао Жакоби уместо Жакоб. Не може нико доказати да сам ја идејно помешао Јасов-а и Јасові-а. Подвлачим нарочито да ниједна моја критичка примедба не зависи од ова два имена. Чак и да је тако како Г. Недељковић тврди, моја критика не губи ништа у својој убедљивости и он је морао поштено одговорити на мојих више од десет различних и конкретно формулисаних примедби.

Из овог мог одговора следује јасан закључак: неистина је да су моје критике напади; неистина је да се „сва" моја критика своди на тврђење да је писац недоследни кантовац; неистина је да све моје критике „кипте" незнањима, јер то писац није доказао; истина је да Јасов није Јасові. Једино захтевам од читаоца кога буде заинтересовала ова полемика да пажљиво прочита моју критику. А на крају остављам читаоцима да одлуче ко се од нас двојице „одликује дрскошћу оних који ретко шта разумеју и врло мало знају."

Живојин Гарашанин

МИСАО

УРЕДНИК В. ЖИВОЈИНОВИЋ

КЊИГА ТРИДЕСЕТ ОСМА

СВЕСКА 289—296

ВЛАСНИК СМИЉА ЋАКОВИЋ

БЕОГРАД, 1932

На лађи

На свима нашим путничким лађама које плове Дунавом има једна нарочита атмосфера. Ту се наша сељачка строга и наивна једноставност видно меша са оним турским и влашким што још живи у нама и око нас. Неколико сати спорог пута, и ви сте потпуно на отровном Леванту где кафа, алкохол, дуван, и чулност нижих облика стварају засебан свет споре мисли, мутног осећања и немирна али непокретна духа. И како постепено ишчезавају просте шамије, груби копорани, тврда лица и оштре очи сељака и сељакиња, тако све више на лађи преовлађује атмосфера Леванта; одлази оно што је опоро, здраво и опасно а остаје оно што је сањиво, мекопутно и слатко. Посматрајући те промене међу путницима неосетно су ми пролазили сати. Дуго сам слушао два Циганина — тромпета и виолина — који су се одједном јавили, као да су пали на лађу, и свирали и певали час мађарске мелодије и бечке валцере, час босанске и маћедонске песме са шабачким изговором. Кад се на неком мрачном пристаништу и ови свирачи изгубише, глуво и незапажено како су и дошли, остадосмо у салону свега још тројица-четворица мушкараца.

Још док су Цигани свирали сео сам за повећи астал за којим је седео један од путника и слатко јео. Не сећам се како смо отпочели разговор. Тек тада сам приметио да мој сапутник још слађе пије него што једе. Покретом човека у коме има још много патриархалног, понудио ми је чашу вина. Мој сапутник је имао изглед оних људи који су незадовољни провинцијом а за које нема места у престоници. Његово лице оштрих црта, расно, са правим носом и непотсеченим брковима, кварио је неки непријатан немир и израз лажне одлучности коју даје алкохол.

Најпре је говорио полагано и испрекидано, преко залогаја, али његова потреба да говори, да прича и измишља, потстицана пићем, расла је непрестано. Мислио сам у себи: кад би било истина што кажу, да је сваком човеку досуђен само одређен број речи које има да изговори у животу, овај би човек сутра умро. То што је причао били су неповезани доживљаји из његовог живота за време рата, из послератних година, или просто неке сцене замршене и бурне, за које се није могло одредити из ког времена и из каквих прилика су

извађене. А у све што је причао уносио је извесну жестину и као неки скривени и дубљи смисао. Човек је имао одлично памћење, али је било очито да није управљао он памћењем него је оно радило на своју руку. Слике и доживљаји су се низали, укрштавали и потискивали. Један људски век није више био довољан да се смести све што је овај човек причао ни снага и судбина једног човека да се све то изведе и оствари. Па ипак, то није било доста за ватру његове речитости која је тражила све нове хране.

Већ одавно није било никога у салону осим нас двојице. У средњем делу брода, који се једва назирао, гореле су још само мале сијалице и било је полумрачно. Лупа у келнерају умукла. Како се лађа стишавала све се јасније чуло соптање машина и хук таласа. Неко је и у салону погасио све лампе сем једне, над вратима, и оне која је горела над нашим столом; занесен нисам ни приметио кад се то десило. Пошто је завршио неку велику ратну сцену и још једном испричао како је синоћ једва ухватио лађу, тако да му је једна кољача — наравно, лева — остала у блату, мој сабеседник је скренуо на општа расматрања о животу и променама у њему. Говорио је о том како у одлучним часовима живота, кад се скреће с једног колосека на други који води у сасвим противном правцу, човек сам није ни најмање свестан тога. Тек кад пређе добар део новог пута, кад је све већ непоправљиво, он примети да је пошао правцем којим није желео да иде. Пун је живот, господине, таквих невидљивих скретница.

Ту негде говорник застаде, загледа се чудно у полумрачну понутрицу лађе, заигра му брк и на лицу се појави обешењачки осмејак али се одмах претвори у гримасу која ме запрепасти. Говорио је сада повишеним гласом и страним изговором који је требао да буде смешан.

— Мој наклон, господине; клањам се! Attantion.

Окренух се и видех у полумраку неког човека како иде од келнерајa ка басамцима који воде у доње кабине. На глави је имао шешир и изгледао је као да је сада стигао од некуд на лађу. Ишао је неким спорим, аветињским ходом, мећући стопу до стопе, са рукама на грудима. Прође ме језа. Да би сишао низ басамаке човек се окрену лицем према нама; тада га осветли малко сјај наше лампе, и ја видех да је то неки висок човек са наочарима, да на белом тањурићу носи чашу воде и корача полагано, да не би просуо. Силазио је низ басамаке пипаво и споро. По држању сам познавао да не гледа у нас него у чашу коју носи, али му нисам видео очи, јер су му наочари, засењене светлошћу, биле као два округла слепа огледала. Коначно, ишчезну у дубини брода, не обзирући се на подругљиве поздраве. Мој сапутник викну још једном за њим.

— А-тан-сион! Лаку ноћ желим, клањам се!

Лакну ми кад се на путниковом лицу мало по мало слеже и ишчезну она усиљена и глупа гримаса недаровитог шалџије, и врати ранији миран и достојанствен израз. Само један мишић, на десној страни уста, подрхтавао је и даље једва приметно. Хтео је да говори о нечем другом. Усиљавао се да изгледа миран. Да не би морао да говори о малопређашњој сцени, враћао се на старе теме.

— Дабоме, пун је живот скретница. Али шта вам вреди скретница, кад је други скрећу. Јанка на леви колосек а Марка на десни. И ко те пита, куд се возиш. Хм! Али ови што пажљиво иду, стопу по стопу, ти гледају где ће да стану. Неће вам тај на криву скретницу. Хм! Тај и кад спава отвори очи и нађули уши као зец.

Ту се прекиде сам и пређе опет на неке друге приче о Арбанији, Солуну, избеглиштву уопште, и нарочито о Тулону. У одмереним размацима пијуцкао је црно вино, нуткао и мене, и причао све жешће и живље. Догађаји су се гомилали, чудни, немогући, али оштро оцртани. Било је снаге и — како да кажем? — истине у тим лажима. Проверавано и мерено бројкама, не, то се не би могло бранити и одржати као истина, али слушано овако у ноћи, на води, све је то изгледало као тешка и замршена животна стварност.

Мој сапутник је у причањима прелазио са Крфа у Солун, из Солуна у Женеву, извршивао најопасније мисије, изобличавао неке неваљалце који су у исто време народне издајице и његови лични противници. И све то са дугачким застајкивањима у којима ми гледа право у очи или са мучним питањима, кад је нека врло замршена ситуација.

— Е сад, шта би ви на мом месту урадили?

Приметио сам да се сви путеви којим су машта и вино водили овога човека враћају у Тулон. А у неко доба ноћи, све се те лагарије срушише као непотребне скеле, и он ми исприча једну врло просту причу из Тулона.

Он и неки Станисављевић, друг му, становали су у Тулону у једној уској и мирној улици, у старинској кући. Преко пута била је апотека а на спрату изнад ње апотекаров стан. У апотекара кћерка. Гледали су је обојица, али она је јасно показивала своју склоност за мога сапутника. Како је он слабо знао француски, онај његов друг, Станисављевић, био им је тумач. Био је туњавко, али француски је знао. Најпре су се разговарали са прозора, преко улице, за тим изближе, све преко оног друга тумача. Коначно, тако су се добро споразумели, да се онај друг упознао и са апотекаром, и мало после запросио кћер, тумачећи сада своје рођене осећаје. Апотекару се више свиђао овај мирни Србин који зна француски од онога немирног који не зна ни речи. И девојка је променила мишљење и пристала уз оца. Станисављевић и

апотекарова ћерка су се венчали на сам дан кад је потписано примирје са Немцима, и кад је Тулон био сав у заставама и фењерима. А мој сапутник је остао, преварен и разочаран, са успоменом на оних неколико нежних погледа и неразумљивих речи и покрета из првих дана.

— Није ми било лако.

Говорио је просто, са тешким мушким достојанством, гледајући преда се. Изгледао је одједном леп и трезан, као у цркви. Уносећи ми се у очи говорио је као са неким нарочитим значењем.

— Да ви знате шта је то било! То је у клостеру расло. То није женско тело него цвет. Ја то знам.

Полагао је руку на прса као при неком завету.

Ето, то је била нага, најтајнија мисао његова. Али му се лице одједном мењало и примало ону усиљену и мучну гримасу.

— Не знам да ли вам је позната, господине, Француска и ти њихови клостери (та реч му се очито свиђала). Нема тога што се ту не учи. Певање, сликање, књижевност и разни језици, лепо понашање. Ту се у зору устаје, и иде у цркву, и причешћује пред олтаром на ком су све сами кринови. Ја сам то видео, господине. Интересовало ме. Јер, ја волем да познам свет, разне земље. То ми је страст.

Говорио је тако без краја и конца, али се видело да га то замара, да му бива све теже да се ачи и пренавља. Поглед му је постајао несталан и јабучица на грлу поигравала. Били су касни, ледени сати. Вино је кисило. И сам сам подрхтавао, тежак од вина, уморан а узбуђен. Паузе су бивале све чешће и мучније. Тада се мој сапутник некако косо, готово врагољасто нагну према мени и упита ме лако и свечано.

— А знате ли где је сада онај Станисављевић?

— ?

Не говорећи ништа он обори кажипрст према поду, указујући на понутрицу брода.

— Однео је мало пре, видели сте, жени у кабину чашу воде. Сад спавају.

Па после краћег ћутања.

— А знате ли куда путује, и зашто?

И не чекајући одговор настави.

— Иде у Кладово. Шаље га Министарство Финансија, да ме смени, јер имам мањак. Није моја кривица, али имам мањак у каси. Био сам у Београду, тражио сам новац, да покријем, али нико не да. Враћам се, ево, истом лађом. Сутра треба да му предам касу. Остало ћете читати у новинама.

Било ми је и мучно и страшно. Коначно нађох снаге да устанем. Сапутник ме није задржавао. Точио је хладно и презриво само своју чашу и говорио кроз осмејак, као да пева.

— Тај са цветом спава. Са крином, господине!

И онда, као да брише то што је рекао, додаје сасвим другим гласом.

— Тај има у реду и дневник касе и партијалник. Ја га познајем. Збогом, господине, клањам се! Пријатно!

У мојој кабини било је загушљиво. Спавао сам мало и рђаво. Око седам сати изјутра изишао сам у Турн Северину. Излазећи погледао сам са страхом у салон. Био је празан. Астал за којим смо седели био је го и почишћен. Осим нас неколико који смо силазили сва је лађа спавала.

Шта је било са мојим сапутником? Шта са оним Станисављевићем и његовом женом Францускињом?

Путовао сам дуго, прво по Румунији па затим по Турској, и нисам виђао наше новине. Заборавио сам сусрет на лађи, као што се заборавља сан. Прошло је доста времена. А синоћ сам, пред једном кафаницом на савском пристаништу, видео два пијана човека како се објашњавају. Један је нарочито викао. Познао сам га, био је мој сапутник са лађе. Био је запуштен и отрцан као људи који нису у реду са друштвом и законом и који воле да се држе периферије. Вукао је онога непознатог пијанца за леш од капута.

— Тако је то, господине. А шта ће да буде даље са мном, видећеш из новина. Купи број од недеље. Од ове идуће недеље.

Иво Андрић

Волтер и Њутон*)

Госпође и Господо,

Свима вама биће више мање познато да је Волтер био песник, романсијер, историк и филозоф. Многи од вас знају да је Волтер осим тога био велики противник религије и борац за људска права и за слободу. Али мали је број оних којима је познато, да је Волтер био и добар познавалац егзактних наука, и да је не само био њихов популаризатор, већ да је покушавао да и сам самостално на њима ради.

Њутон је једна тако велика фигура у историји егзактне науке, да је његово име познато и ономе који ништа изближе незна о његовим доктринама.

Тема мога данашњег предавања биће Волтер као пропагатор и популаризатор Њутонових идеја. Предавање ће бити подељено у неколико одељака. У првоме од њих биће укратко изнет живот Волтеров и дата општа карактеристика његове духовне делатности. У другом биће укратко описан живот Њутонов и окарактерисана његова научна делатност. У трећем изнећемо како је двогодишње бављење Волтерово у Енглеској било повод за пропагандистичку акцију његову у корист Њутона. У четвртом видећемо у чему се је састојала та пропагандистичка акција. У петом биће говора о француском преводу Њутонових Принципа, који је приредила Волтерова пријатељица мадам ди Шатле. Напослетку у завршној примедби биће укратко формулисан општи закључак из целог излагања.

I

Волтер је рођен у Паризу 1694-е. Његов отац био је најпре бележник, затим финансијски чиновник и племић. Млади Arouet (то је фамилијарно име Волтерово, Волтер је доцније књижевно име) био је послан да студира гимназију у језуитском колежу Louis le Grand. По свршетку гимназијских студија отац му је био намењио да студира права. Али је Волтер нашао да је студија многобројних закона, који су му изгледали бесмислени и противуречни, досадна, и права

*) Јавно предавање одржано на Народном Универзитету у Београду 29-ог Новембра 1931-ве год.

је убрзо напустио. Ипак студија закона била је по Волтера од извесне користи у његовим доцнијим многобројним парницама. За казну отац га је послао у Хаг, где је наишао на своју прву љубав, којој је писао своје прве љубавне стихове. По повратку у Париз Волтер постаје књижевник. Због једне сатиричне песме на тадашњег регента Филипа Орлеанског (кога је доцније хвалио) Волтер буде послан у бастиљу, где је одлежао затвор од једанаест месеци. У затвору је довршио свој чувени еп *Хенријаду* и започео своју трагедију *Едипа*. Завршивши је по изласку из затвора ова трагедија постиже такав успех на позорници да му поред славе доноси прву краљевску пензију (доцније су дошле друге). У својој 27-ој години Волтер је већ славан књижевник. Иако примљен у највишем друштву, влади и полицији он је непрестано сумњив. Услед увреде коју је нанео једном високом племићу, Волтер поново доспева у бастиљу, али сада остаје у њој само неколико дана: влада га осуђује на прогонство из Париза. Али како је Волтер још израније имао намеру да иде у Енглеску, он се одлучује да ту своју намеру сада и оствари. После двогодишњег бављења у Енглеској, Волтер се враћа у Француску у којој остаје пуних 22 године. У том времену Волтер публикује, поред многобројних драма, своја прва два историјска дела (о Карлу XII-ом и Essais sur les moeurs). Он се приближује двору и добија титулу дворског историографа и пензију. У то време пада и његово познанство са мадам ди Шатле, с којом живи шеснаест година заједно све до њене смрти (1749).

По смрти своје пријатељице, Волтер се одазива позиву Фридриха II и остаје у Берлину две године. После подужег путовања по Немачкој, одлази у Швајцарску, и настањује се напослетку стално у Фернеју, близу француско-швајцарске границе, где остаје више од 20 година. У том периоду Волтер је европска духовна величина и духовни владар Француске. Тек пред своју смрт 1778-е Волтер долази у Париз где му се, и поред непријатељског држања двора, приређује дочек какав никада никоме није био приређен. Као што је с правом речено, овај дочек преставља у ствари почетак француске револуције.

Волтер је био универзалан дух: епски и драмски песник, новелист, романсијер, критичар, полемист, историчар, филозоф, социолог, познавалац Математике, Астрономије и Физике. Његова песничка дела немају за нас онај значај који су имала за његове савременике. Ипак као књижевник он остаје први прозни француски писац. Као полемичар и критичар он је ненадмашан: никада црква и позитивна религија нису имале таквог противника какав је био Волтер.

II

Исак Њутон родио се је Децембра 1642-е у Волсторпу, једном малом селу у грофовији Линколн у Енглеској. Отац му умре на неколико месеци по венчању; кад му се мати после две године преудала, Њутон је остао код своје бабе у селу, која се слабо бринула за његово духовно образовање. У својој 12-ој години ступио је Њутон у грађанску школу у варошици Грентему, где се у почетку није одликовао ни знањем ни вредноћом; али кад се јави частољубље у њему поста први ђак. У својим слободним часовима Њутон се радо бавио механичким радовима, правећи сунчанике, воденице и др. По навршеној 15-ој години Њутон се враћа својој кући у село, где му је мати, поставши удовица по други пут, дошла поново да живи. Мати је желила да јој син обрађује земљу, али Њутон није показивао никаквог интереса за то. Напослетку по савету ујака, који је био парох у једном оближњем месту, мати га поново шаље у Грентем да доврши школу. По завршетку њеном Њутон одлази на универзитет у Кембриџ где се у чувеном Тринити Колеџу одаје математичким студијама. Учитељ у математици био му је чувени Исак Баров, и под његовим утицајем још тада је Њутон дошао до основних идеја свога рачуна флуксија. Пошто је постао магистар, буде 1862 постављен за професора математике на самом колеџу на место Барова, који се својевољно повукао.

Први радови Њутонови били су на пољу Оптике: проналазак телескопа (1671) учинио је те је одмах изабран за члана краљевског друштва у Лондону, а проналазак разног преламања боја при пролазу беле сунчане светлости кроз призму (1672) учинио је име Њутоново познатим у целом ученом свету. Још у 1666-ој г. бавио се је Њутон проблемом гравитације. Али своју претпоставку идентитета теже са снагом која Месец одржава на његовој путањи око Земље могао је Њутон да потврди тек 1682-е год., када је Пикар у Француској дошао до тачних података односно полупречника Земљине лопте. Тада Њутон започиње писање свога великог механичко-астрономског дела „*Philosophiae naturalis princip a mathematica*" које излази 1687-е год. Ово дело убрзо је у Енглеској стекло извесан број одлучних обожавалаца и присталица, али је на универзитетима њеним још задуго владала доктрина Декартова. Теорија гравитације, садржана у овом делу, призната је на континенту тек после Њутонове смрти, у току осамнаестог века. Својим оптичким и математичким радовима Њутон је међутим стекао велико признање у Енглеској: био је постављен за управника краљевске ковнице у Лондону (где се настанио 1703-е), биран је више пута за члана парламента, постао је председник краљевског друштва, и то остао све до своје смрти. Умро је 1727 год.

у дубокој старости од 85 година. Сахрањен је у Вестминстерској цркви. На надгробном споменику његовом налази се поред осталог и натпис: Hic depositum quod mortale fuit Isaaci Newtoni.

Њутон је један од највећих стваралачких генија које је човечанство произвело (generis humani decus). Продужујући радове Галилејеве на Механици, он је Механици као науци дао њен дефинитивни облик. А применом закона гравитације, који је он пронашао и формулисао, на небеска тела, Њутон је довршио астрономску зграду коју су започели и изграђивали Коперник и Кеплер.

III

У победи Њутонове теорије гравитације на континенту има битног удела Волтер. Одмах по свом доласку у Енглеску — он је стигао још на време да присуствује пратњи Њутоновој — он се поред осталог одаје и озбиљним филозофским, математичким и природњачким студијама. И у свом Lettres anglaises (или Lettres philosophiques), које је најпре публиковано у Лондону 1733-е, од 24 писма шест су посвећена Бекону, Локеу и Њутону. За Волтера Енглеска је земља у којој се слободно мисли и у којој се може научити да се слободно мисли: „Она привлачи моју пажњу зато што је произвела једног Њутона, Локеа, Тилостона, Милтона и многе друге велике људе, мртве или живе, чија слава у оружју, у политици или књижевности заслужује да се рашири ван граница овог острва."

Енглеска писма Волтерова престављају у ствари његову објаву рата француском апсолутизму и католицизму. Стога није чудо што је то дело, када се идуће 1734-е појавило у Француској, било осуђено од парламента и спаљено. Али је дело имало огромног утицаја у Француској, у којој је обожавање Енглеске од тада па за читавих шесет година било у моди.

IV

У Lettres philosophiques излаже Волтер само укратко идеје Њутонове. Резултатима научног испитивања Њутоновог он је посветио једно специјално дело под насловом: „*Eléments de la philosophie de Neuton*, mis à la portée de tout le monde." Прво издање овог дела изашло је у Амстердаму 1738-е, а друго из основа прерађено и проширено издање у Паризу 1741-е.

У доба када је Волтер публиковао ова своја два дела у Француској је владала у објашњењу планетских кретања доктрина Декартова. По тој доктрини материја је идентична са простором, по њој празног простора нема, кретање се преноси непосредним додиром с једног материјалног делића

на друго и свако кретање се збива у затвореној линији Да би објаснио кретање планета Декарт је претпоставио, да постоји једна фина материја која испуњава интерпланетарне просторе, т. ј. да постоји једна небеска течност (или етар у којој пливају небеска тела. Сва кретања у етеру збивају се у прстенастим круговима или вихорима (les tourbillons). Вихор који се налази око Сунца својим кретањем приморава све планете да се око овога крећу. Као што се у води у већим вихорима образују самостално мањи, тако се и у општем вихору Сунчаног система појављују мањи око планета: ти мањи вихорови покрећу месеце око њихових планета. Вихор који се креће око Земље не само што приморава Месец да се око ње креће, него приморава и тела у близини њене површине да падају на ниже у правцу центра Земљиног.

Њутонова теорија планетских кретања почива на принципима директно супротним Декартовим. По Њутону простор између небеских тела потпуно је празан. Сваком делићу материје припада способност привлачења другог делића по закону обрнуте сразмере са квадратом остојања, и то та се привлачна снага врши не додиром већ непосредно кроз празан простор. На основу ових принципа и Кеплерових закона планетска кретања се дају не само објаснити него и прорачунати и унапред предвидети. Претпоставка вихора не само да је излишна него, по Њутону, она стоји у противречности са Кеплеровим законима.

У својим Енглеским Писмима Волтер на духовит начин истиче сву разлику која у објашњењу небеских појава постоји између Декарта и Њутона: „Кад Француз дође у Лондон он налази врло велику разлику како у филозофији тако и у већини других ствари. У Паризу он је оставио свет пун материје; овде налази потпуно празне просторе. У Паризу виде васиону испуњену самим етерским вихорима, док овде у истом простору владају невидљиве силе гравитације... У Паризу притисак Месечев производи плиму; у Лондону напротив море гравитира ка Месецу; тако да кад Парижани траже од Месеца плиму, господа у Лондону хоће у исто доба осеку."

У својим „Елементима" Волтер, пошто је у првих неколико глава изложио оптику Њутонову, прелази на излагање његове теорије гравитације. У другом издању дела, излажући генезу те теорије, он први износи познату причу о паду јабуке, паду који је довео Њутона на мисао о свеопштој гравитацији, и додаје да је ту причу чуо од Њутонове нећаке г-ђе Кондјут. Волтерови Елементи израђени су тако прегледно и излажу тако убедљиво Њутонову доктрину, да се и данас могу с коришћу и са задовољством читати.

То је дело први пут изнело контроверзу Декарт—Њутон пред широку публику и знатно допринело паду Декартовог система и усвајању Њутонових идеја у Француској. Не само да је Декартов систем у току осамнаестог века у Француској дефинитивно напуштен, него је знатан број великих француских научника, почев од Мопертуиса и Клероа, продужио да изграђује Њутонову доктрину много успешније него што је то био у Енглеској случај, и велико дело Лапласово, публиковано при крају тога века, било је завршна фаза у томе развићу.

V

Али Волтер је учинио Њутону још једну услугу: под његовим утицајем његова пријатељица *мадам ди Шатле* превела је Њутонове принципе на француски.

Мадам ди Шатле била је једна од високих госпођа тадашњег француског друштва. Била је удата за маркиза ди Шатле са којим је имала двоје деце. Кад се упознала са Волтером била јој је 27 година. Духовита, лепа, високо образована, она је хтела да буде слављена и да остане бесмртна. И једно и друго донела јој је њена веза са Волтером. Да буде слављена пријатељство једног писца као што је био Волтер било је довољно. Да остане бесмртна требало је да придође још и сопствени напор: мадам ди Шатле имала је да стекне велико знање из алгебре и геометрије, да би била у стању да преведе једно тако тешко научно дело као што је Њутоново. И она је свој задатак испунила са потпуним успехом: међу преводима Њутоновог латинског дела на модерне европске језике њен је превод највернији и најлакши за читање.

Тај је превод публикован после њене смрти 1759-е у две свеске под насловом: „*Principes mathématiques de la Philosophie naturelle*", par feue Madame la Marquise du Chastelet. Издање је приредио сам Волтер и додао му не само оду посвећену пријатељици, коју је раније био публиковао у „Елементима", него и нарочити предговор.

*

Да завршим. Волтер је троструко заслужан по Њутона: он га је увео у Француску, он га је популарисао у Француској, он му је нашао најбољег преводиоца.

Др. Бранислав Петронијевић

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

1. ТУЖНИ КЛОВН: записи из блиске и горе прошлости +
Горан Петровић
Београд: Добар наслов, 2011.

2. RIVERS OF BABYLON: како је ложач постао тајкун +
Петер Пишћанек
Београд: Добар наслов, 2011.

3. ЗУБИМА ЗА ВЈЕТАР
Инес Мрдовић +
Београд: Добар наслов, 2011.

4. СРП НАД ЕВЕРЕСТОМ
Милан Јанковић +
Београд: Добар наслов, 2011.

5. ВЕНЕДИКТ ЈЕРОФЕЈЕВ И ХОР ПИЈАНИХ АНЂЕЛА +
Александар Новачић
Београд: Добар наслов, 2011.

6. ЗБОГОМ ИЛУЗИЈЕ
Милена Маровић +
Београд: Добра књига, 2011.

7. GOOGLE PUT: како једна компанија из корена мења менаџмент какав познајемо +
Бернар Жирар
Београд: Добра књига, 2010.

8. НЕВИДЉИВИ ГРАД
Србобран Бранковић +
Београд: Добар наслов, 2011.

ЗЕМЉЕ ОСЛИКАНИХ ПЕЋИНА
9. Џин Оел +
Београд: Алгоритам, 2011.

10. РАВНИЦЕ ПОВРАТКА
Џин Оел +
Београд: Алгоритам, 2011.

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

11. ПЛЕМЕ ПЕЋИНСКОГ МЕДВЕДА
Џин Оел +
Београд: Алгоритам, 2009.

12. ЛОВЦИ НА МАМУТЕ
Џин Оел +
Београд: Алгоритам, 2009.

13. НОЋНИ ВОЗ ЗА ЛИСАБОН
Паскал Мерсије +
Београд: АЕД студио, 2009.

14. СУМЊИВО ЛИЦЕ: огледи о нашој
стварности: 2008-2010. +
Мирјана Бобић Мојсиловић
Београд: Чигоја штампа, 2010.

15. ГИТАРИСТА
Луис Ландеро +
Београд: Чигоја штампа, 2009.

16. НАУСТИЦЕ БРАНКОВИЋА: роман са
оне стране мита +
Силвана Хаџи-Ђокић
Београд: Чигоја штампа, 2010.

17. РАЗГЛЕДНИЦА БЕЗ МАРКЕ
Јелена Месић Гак +
Београд: Чигоја штампа, 2010.

18. ОНЕ
Данијел Чехранов +
Београд: Чигоја штампа, 2011.

19. ПРИЧА О СРЕЋИ
Душанка Стевовић Гојгић +
Београд: Чигоја штампа, 2010.

20. ПЕРДОНАР
Јелена Месић Гак +
Београд: Чигоја штампа, 2011.

21. КЉУЧ
Ђунићиро Танизаки +
Београд: Танеси, 2010.

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ ЗА ПЕРИОД МАРТ – МАЈ 2012. ГОДИНЕ

1. ЛЕТЊЕ ЛАЖИ
   Бернхард Шлинк
   Београд: Plato Books, 2011.

2. НЕШТО ДОБРО
   Звева Казати Модињани
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

3. САВРШЕНА СРЕЋА
   Санта Монтефјоре
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

4. ТИГРОВА ЖЕНА
   Теа Обрехт
   Београд: Лагуна, 2011.

5. ЗАБОРАВЉЕНИ ВРТ
   Кејт Мортон
   Београд: Лагуна, 2011.

6. МЕТРО 2033
   Дмитриј Глуховски
   Београд: Дерета, 2009.

7. 1Q84 (књига 1, 2. и 3)
   Харуки Мураками
   Београд: Геопоетика, 2011.

8. 2666 (две хиљаде шестсто шездесет шест),
   књига 1. и 2.
   Роберто Болањо
   Београд: Лагуна, 2011.

9. ИЗ БАРСЕЛОНЕ, С ЉУБАВЉУ
   Елизабет Адлер
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

10. БЕРНАРДИЈЕВА СОБА: за глас
    (контратенор) и оркестар
    Слободан Тишма
    Нови Сад: Културни центар, 2012.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Станковић Бранко: КВАДРАТУРА КРУГА / Београд: Београдска књига, 2011.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=97

Ово је збирка прича из живота, прича које говоре о љубави и добру, којих је све мање у човеку, као што је и људскости све мање у људима. Станковићеви јунаци силазе лако са екрана и претварају телевизијску слику у слова. Ретке су овакве књиге које и најтананије психолошке драме и запитаности савременог човека могу казивати језиком који не пристаје да се лиши традиционалне перфекције и помало старинске патинираности. Она нас подсећа на то да смо сви само људи и да увек можемо бити бољи. И, на крају, све је *Квадратура круга*.

Никола Мирков

Квадратура круга сведочи величину тајне живота о коме мислимо да све знамо. Она је мера нашег незнања и успаване самилости и универзални тумач нашег конформистичког слепила. Подсећајући нас на све оно што смо заборавили Бранко Станковић нам ствара неопходну меру незаборава, људи, судбина… истине.

Петар В. Арбутина

Квадратура круга је драгоцена архивалија која ће једног дана моћи да послужи нашим потомцима да на прави начин схвате време у коме смо живели.

Синиша Ковачевић

Приче из *Квадратуре круга* са својим јунацима, њиховим животима, амбијентом у коме се дешавају, изгледају као да су прављене за неки неореалистички филм.

Радослав Зеленовић

Бранко Станковић ниже стихове у једној поеми о људима који су тако различити: опори, радознали, племенити, некада сурови, некада добри.

Александар Берчек

Све људске судбине које је Бранко Станковић до сада забележио сведоче о муци свакодневице и херојству претрајавања у њој, о снази личности и породичној солидарности, о истрајности у поштењу, о љубави према завичају и човеку.

Бранка Оташевић

2. Пипер Предраг: СРПСКИ ИЗМЕЂУ ВЕЛИКИХ И МАЛИХ ЈЕЗИКА / Београд: Београдска књига, 2010.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=34

Књига проф. др Предрага Пипера осветљава најзначајнија питања с којима се српски језик сусреће на почетку трећег миленијума – од језичке политике до језичке културе, помажући нам да разумемо драматичне промене с којима смо се суочавали. Први пут код нас професор Пипер уводи појам језичке екологије.

ПРЕДГОВОР

На крају другог и на почетку трећег миленијума српски народ обрео се у искушењима која иду међу највећа у његовој укупној историји. Још се не назире какав ће бити њихов коначан исход, али је јасно да у њима језичка проблематика има важно место. Ово је књига о неким од главних питања садашњег статуса српског језика и српске филологије, а донекле и о могућностима да се он учини бољим.

Као што су се Срби на размеђу миленијума нашли неспремни на путу интереса великих сила и њихових малих ближих и даљих „савезника“, слично томе се и српски језик затекао у околностима које су током једног десетлећа коренито промениле његов статус у неким деловима српског језичког простора, али су дубоко захватиле и у његово биће и однос с другим језицима.

Као што се екологијом у ужем смислу назива наука која има за предмет проучавање односа, облик и степен усклађености или неусклађености човека и његове природне околине, тако се и социјална екологија бави различитим видовима човекове хармонизованости с његовом друштвеном околином или одсуством тог квалитета. На сличан начин, *еколингвистика*, која је главна проблемска област у овој књизи, има за предмет односе међу језицима, као и однос људи према језику и језицима са становишта могућих усаглашености и неусаглашености, узајамног културног обогаћивања или, напротив, различитих облика конфликата и загађивања друштвених односа, у којима језик има важно, ако не и основно место.

Наслов књиге није једнозначан. Могућности различитог схватања смисла таквог наслова одређене су првим одељком у књизи, у којем је показана вишезначност назива *велики језици* и *мали језици*. Природно је да је за свакога матерњи језик њему најближи и најважнији, па у том смислу и највећи језик. Међутим, иако српски језик према броју говорних представника никада није ишао у групу тзв. великих језика, данас се он према многим знацима почео уочљиво смањивати. О томе се говори у више делова ове књиге, а посебно у одељку *Српски језик на почетку века*.

Други део књиге посвећен је више српској и словенској филологији него самом српском језику, и неким истраживањима која су у извесном погледу важна за питања размотрена у првом делу.
Поједини одељци књиге (тринаест од двадесет два) били су објављени у различитим публикацијама (в. библиографију на крају књиге), а за ову прилику су мање или више прерађени и допуњени.

Предраг Пипер

3. Ивић Павле, Клајн Иван, Брборић Бранислав, Пешикан Митар: СРПСКИ ЈЕЗИЧКИ ПРИРУЧНИК / Београд: Београдска књига : Службени гласник, 2011.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=7

УЗ СРПСКИ ЈЕЗИЧКИ ПРИРУЧНИК

Подужи је, заиста, проток времена од 1991, кад је ова изузетно важна и корисна књига први пут угледала света. Али – оно што је и тада у њој било највредније није током пређеног временског пута посукнуло у таквој својој вредности. Ненарушени су, наиме, остали и изузетна стручна компетенција аутора приложених текстова и поузданост њихових судова о изражајној моћи српске језичке културе, „снимљене“ у одређеном тренутку њеног историјског развоја.
Не само стручњаку него и сваком аутентичном представнику културне јавности овог нешто познијег раздобља нашег бивствовања и те како је важно да буду упознати с оним што су имали да кажу о нашој изражајној стварности најкомпетентнији за то „казивање“, као и са околностима у којима су они своје судове изрицали.
Из свих тих разлога, ја од свег срца подржавам иницијативу *Београдске књиге* да се ово значајно дело, освежено и обогаћено, појави међу нама.

Милка Ивић

СРПСКИ ЈЕЗИЧКИ ПРИРУЧНИК

Српски језички приручник је основна књига у литератури о српској говорној култури. Она је то и по меродавности оних који су је написали, и по обухватности питања која се у *Српском језичком приручнику* разматрају, и по томе како је издржала пробу времена протеклог између првог и овог другог, допуњеног издања, иако је било, и има, и других за српску говорну културу значајних књига.
Српски језички приручник је зато књига која треба да буде надохват свакоме коме је стало до тога да својим говором лично допринесе очувању и унапређивању српске говорне културе као средишњег дела опште културе како појединаца тако и свих који говоре, уче, проучавају или предају српски језик, или пишу на њему.
Српски књижевни језик као неговани словенски и европски језик мора бити чврсто укорењен у тло српске националне културе у укупности њене богате разноликости, која поред осталог одражава и додире с другим културама и цивилизацијама. Он мора бити и чврст и гибак, слободан у развоју, али не до запуштености и распуштености.
Да би се оно што је најбоље, најлепше и најфункционалније у српском књижевном језику подржавало и подстицало, треба следити примере најбољих писаца и говорника, и веровати гласовима најпозванијих стручњака за српски језик.
Гласови најбољих српских песника и књижевника, ко хоће и уме да их чује, прате нас одасвуд, не само из прошлости и садашњости, а прозорљиви уметници речи и филолози наслућују их и из будућности.
Гласови најауторитативнијих стручњака за питања српске говорне културе, српског књижевног језика и језичког стандарда такође се могу чути са свих страна, али такође никад довољно и, сасвим сигурно, никад превише.
Српски језички приручник обједињује девет главних кругова многобројних питања српске језичке културе, на која се у књизи дају јасни и уверљиви судови и одговори, у неким случајевима категорични, у другима мање категорични. Они су свакад примерени ономе о чему се у књизи у сваком појединoм случају говори, јер су у сваком тренутку језичког развоја једне појаве сазреле и очврсле, а друге још у превирању или у постепеном нестајању,

једне су општеприхваћене, а друге с мање извесном будућношћу, једне су сасвим у духу српског језика, а друге мање у складу с њим, или тек траже праве облике да буду примљене у књижевнојезички корпус и да постану део српског језичког стандарда. Зато се ни судови о свим тим појавама не могу изрицати са увек истом одлучношћу и призвуком коначности, па је и у том погледу *Српски језички приручник* узор како би према уобличавању препорука, савета и судова о томе шта се има сматрати правилним, препоручљивим и допуштеним – требало да се односе сви они који се баве српском говорном културом и језичким стандардом. Ауторе *Српског језичког приручника* краси не само одлична научна обавештеност него и смисао да сложене појаве изложе што једноставније, а њихове оцене, што је посебно важно, саображене су широкој разноврсности појава о којима је у овоме делу реч.
Своју постојаност у бризи за српску говорну културу најбоље ћемо доказивати ако *Српски језички приручник* учинимо књигом која ће се стално, из издања у издање, обнављати и бити жива колико је жив и језик чији је назив у њеном наслову. А између будућности српског језика и будућности оних који њиме говоре може се ставити знак једнакости.

Предраг Пипер

4. Хлебец Борис: ОПШТА НАЧЕЛА ПРЕВОЂЕЊА / Београд: Београдска књига, 2009.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=32

Општа начела превођења представљају поуздан приручник за преводиоце – и лепе књижевности и стручних текстова. Данас се преводи више него икад, а квалитет превода зависи од бројних чинилаца. Књига садржи сва неопходна упутства којих преводиоци треба да се придржавају како би текст изворника што верније пренели на језик превода.

ИЗ ПРЕДГОВОРА

Ова књига намењена је широј интелектуалној читалачкој публици – првенствено студентима филолошких факултета и група, али и онима који се већ баве превођењем професионално, као и свима заинтересованим за ову разуђену и значајну умну делатност. Услед велике ширине и дубине преводилачких питања овде су морали бити унесени и многи подаци из лингвистике, теорије књижевности и семиотике, што уједно повећава могућности коришћења књиге.
Приручник који је у вашој руци представља заокружену целину чији су саставни делови – поглавља, настали окупљањем података око општих чинилаца превођења. Стога традиционалне подобласти и теме, као: књижевно, стручно и симултано превођење или еквиваленција, нису смештене под засебна заглавља, већ су, будући да пресецају опште чиниоце, расејани по књизи. Заинтересовани читалац ће их наћи окупљене у регистру на крају.
Пошто се данас преводи можда више него икада у историји човечанства, разумљиво је да ће књиге о превођењу утолико пре бити неопходне.

Борис Хлебец

5. Рајс Арчибалд: ЧУЈТЕ, СРБИ / Београд: Београдска књига, 2008.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=18

Др Арчибалд Рајс, швајцарски професор који је са Србима провео Први светски рат, у својим порукама указује на узроке великих поремећаја у српском друштву, настојећи да представи опасности које вребају Србе и спречи ерозију лепих представа које је стекао о њима.
Професор Рајс је од 1914. до 1918. написао неколико књига и око 800 чланака о Србима који су снажно одјекнули и пробудили савест човечанства, јер је читав свет тако сазнао за сурова и страшна злодела која су у Србији починили Аустроугари, Немци и Бугари. Наш народ је имао и има великих пријатеља међу странцима, али је пријатељство професора Рајса до данас непревазиђено. Често се истиче да је за време трајања рата овај храбри и смели хуманиста – „војник правде, истине и права“, „вредео нашој отаџбини више него дивизија војника на бојном пољу“.

Рајсов рукопис *Чујте, Срби*, завршен 1. јуна 1928. године, могао је бити доступан широј јавности после његове смрти 8. августа 1929. године. То се није догодило, као и с неким другим његовим писаним документима, због „мира у кући“ у Краљевини Југославији, а у авнојевској због погрешног поимања и тумачења појма братства–јединства. Овај Рајсов спис може се некима учинити претераним у критици негативних појава, што не би било тачно ни праведно, јер је он био и остао један од највећих, изнад свега добронамерних и објективних, чак крајње пожртвованих и несебичних пријатеља Србије и српског народа које је он уопште имао у тешким данима Првог светског рата, али и у послератном периоду у коме је доживео разочарања и велике увреде. Сам каже: „Нећу скрити од вас ништа битно од онога што сам видео, јер прави пријатељ није онај који вам ласка, већ онај који вам каже истину, целу истину.“ Ово је његов прави политички тестамент јер жели да се Србија врати на прави пут пошто се после рата суочио с грубом стварношћу и схватио да су распршене све његове илузије о стварању у Србији „најбољег од свих друштава“.

У рукопису Рајс говори о врлинама које су се испољавале у рату и манама које су се очитавале већ у непосредном послератном периоду.

Од врлина се посебно истичу храброст, родољубље, гостољубље, милосрђе, понос и бистрина.

Рајс, праведно, крајње пријатељски истиче и мане српског народа, апострофирајући оне најпогубније. Говори о нераду, клањању богатству, незахвалности (захвалност се очувала међу сиротињом), површности, подмитљивости, деформисаној интелигенцији (то је било уочљиво и у рату), посебно о политичарима-странчарима и странчарењу, корупцији, грабљењу за власт и пропасти парламентаризма истичући доминантност личног интереса при чему наводи личност председника владе Николе Пашића: „Тај човек је, јавно признајем, много учинио за вашу земљу… он је то учинио зато што су му се лични интереси поклапали са интересима земље.“

Др Душан Милић

6. Фекете Егон: ЈЕЗИЧКЕ ДОУМИЦЕ: књига прва / Београд: Београдска књига, 2008.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=24

Језички савети нашег угледног лингвисте, проф. др Егона Фекете, нуде на десетине практичних решења за побољшање језичке културе. Писана језгровито и јасно, књига *Језичке доумице* постала је незаобилазни приручник за унапређење и језичке и опште културе.

РАЗБОРИТЕ ЈЕЗИЧКЕ ДОУМИЦЕ

Аутора ове књиге не треба посебно представљати; његова стручна реч о језику, компетентна, промишљена, одмерена у нашој јавности с пажњом се слушала на радију, ревносно читала у дневној штампи. Људи којима је стало до тога да нам изражајна култура квалитетом не омане знају да ће, консултујући тог неуморног заговорника језичке правилности, тог врсног стручњака, најлакше отклонити своје недоумице око тога којој је, од двеју конкурентних изражајних форми које „колају унаоколо“, исправније приклонити се. Тим упућенима, а поготову онима који тек треба да им се у тој упућености придруже, ове ће књиге бити упечатљив доживљај зато што се сад, захваљујући њеном постојању, нађоше на окупу, у свако доба сваком приступачне, толике разборите језичке доумице меродавног.

Честитам издавачу на правилном избору који је учинио прихватајући се штампања ове књиге.

Милка Ивић

7. Фекете Егон: ЈЕЗИЧКЕ ДОУМИЦЕ: књига друга / Београд: Београдска књига, 2008.

Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=25

И у другој књизи *Језичких доумица* Егон Фекете разрешава бројне језичке недоумице, пише о грешкама које је уочавао у новинским текстовима и објашњава најчешће грешке у говору и писању. Прва и друга књига *Језичких доумица* чине целину и постале су незаобилазан приручник свима којима је до језичке културе стало.

КАКО ДО ЈЕЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Не једном је указивано на то да новинари у јавним медијима, примером свог говора, значајно утичу и на језичку културу публике.

Илустроваћемо то са само неколико примера, којих иначе често има у изобиљу.

У медијима је, на пример, за невеште говорнике „спасоносна“ реч прича, реч која се готово без икаквих критеријума употребљава за све и свашта, где јој ни по значењу ни по употребној вредности, место није.

Својевремено смо, истина, указали на ову ничим оправдану „појаву“, али је несмислена употреба речи прича готово свесрдно прихваћена не само од многих (језички необразованих) новинара, већ се све чешће чује и у казивању високо образованих интелектуалаца и посленика. Свакодневно, наиме, слушамо, особито на телевизији, несувисле реченице попут – „у на-

ставку вести иде прича из фудбала“; да ћемо бити у могућности „да погледамо причу која се догодила јуче“; шта грађани треба да знају – „кад почну причу око уписа некретнина“; које „приче лист ’Данас’ нуди“, како ће и „аутомобилске трке бити једна занимљива прича“ итд.

Реч прича као да је постала нека врста џокера, којом говорници оскудних изражајних способности замењују читаву палету других, „нормалних“ речи, таквих као што су: проблем, догађај, питање, тема, информација, репортажа, напис, подухват, чињеница, одлука које се замењују једноставном речју прича.

Сувишно је рећи колико се тиме језик не само осиромашује, већ и говорни исказ обесмишљава. Ово тим више што неинвентивни говорници реч прича уводе чак и у немогуће обрте, такве, рецимо, по којима прича може – „да иде“, у коју (причу) се може „ући и/ли изаћи“, или се прича може видети и погледати, а по некима прича може чак и да се попије итд.

Популарност ужива и глагол очекивати. У стандардној употреби радња „очекивати“ својствена је углавном човеку (сем кад су посреди значајни догађаји, недаће и сл.), али по новинарској логици може бити и обрнуто: не очекује човек (некога, нешто), обрнуто: човека очекују – вести, очекују га наставци (чланака у новинама), очекују га емисије, информације итд. Овиме су девалвирани регуларни глаголи налази се, настављају се, објављује се, пише, следи и др. Некада се, рецимо, говорило: „Какво ће време бити сутра?“, а данас – „Какво нас време очекује сутра?“

Кад је стање ствари такво (а такво је), неће зачудити ни реченице ТВ-новинара (које смо забележили): „Како деца могу да дођу у кандидатуру за избор мис Мала сирена“; „Само још једно питање да вас питам“; „Тони Блер ће оставку поднети у наредних две године“ (место „у наредне две године“); „Кишица се дешава“ (место „кишица пада“); „Појављивање пред судом ће се догодити сутра“; „Наркомани могу да буду небезбедни за ђаке у школи“, а хтело се рећи – да ђаци (а не наркомани) не могу бити безбедни због наркомана, итд.

Сличних примера можемо наћи напретек, али закључак се може извести само један: таква склизнућа толеришу се у медијима несметано и публици лансира – некоректан, онечишћен, обесмишљен и вулгаризован (професионални) језик, такав којим се, како рече један наш колега, језик грубо урушава, а да за то као да нико и не мари.

Зато је намера ове књиге управо у томе да својим коментарима и објашњењима (доумицама) укаже на многе од језичких непознаница, али и да реагује на питања која се у језичкој пракси јављају као нова или недовољно апсолвирана, а на која стандардна лингвистичка литература не даје (увек) потребан или довољан одговор.

Међутим, не само да директно одговори на оно што би могло бити језичко питање, већ и да читаоце упути да на основу овде коментарисаних примера и објашњења могу и сами, својим здравим језичким осећањем и властитом језичком логиком, увек изнаћи добра и валидна решења за све оно што би могло представљати језичку недоумицу.

У жељи да у томе ова књига да помогне, стављамо је у руке читалаца с надом да ће задатак који има ваљано и испунити.

Е. Ф.

8. Брборић Бранислав, Вуксановић Јован, Гачевић Радојко: СРПСКИ ЈЕЗИК У НОРМАТИВНОМ ОГЛЕДАЛУ / Београд: Београдска књига, 2006.
Преузето са сајта: http://www.beogradskaknjiga.co.rs/index.php?kid=36

У овој књизи објављено је првих 50 одлука Одбора за стандардизацију српског језика, несумњиво најмеродавнијег тела за питања језичког стандарда. Осим ових одлука у којима се решавају и језичке систнице и одговара на крупна језичка питања, у књигу су укључени и прилози о српској лингвистичкој стварности данас.

НАПОМЕНЕ ПРИРЕЂИВАЧА

Одбор за стандардизацију српског језика основан је 12. 12. 1997. године у Српској академији наука и уметности у Београду. То је заједничко стандардолошко тело трију академија наука на говорном простору српског језика – Српске академије наука и уметности, Црногорске академије наука и умјетности и Академије наука и умјетности Републике Српске, осам филолошких/филозофских факултета с катедрама за српски језик (Београд, Бања Лука, Косовска Митровица, Крагујевац, Никшић, Ниш, Нови Сад и Источно „раније Српско“ Сарајево), те још три упоришта српскога језика (Матица српска, Институт за српски језик САНУ и Српска књижевна задруга).
Оснивање *Одбора за стандардизацију српског језика*, како је то написао мр Бранислав Брборић, секретар Одбора од оснивања, „сведочи, без сумње, о нараслој свести да се језик, и без *наредбе* и *уредбе*, поготову *без уреда за језик*, може и мора стандардизовати и неговати. Ваљало би сада навести за који се модел стандардизације определило највише стручно тело на говорном простору српског језика, чија су матична подручја подједнако и Србија, и Црна Гора, и Српска, без обзира на то у којим се и каквим државним организацијама налазе те три *републике*. Тај је модел утврђен у Одлуци Одбора бр. 1, донетој 16. фебруара 1998. године…“ У тој одлуци каже се:
„Супротно неким очекивањима која полазе од друкчијих претпоставки, стандардизацијом се ништа не забрањује нити укида, а још мање ’спаљује’ оно што постоји у људским главама и њиховим језичким творевинама, запамћених у књигама, часописима и новинама, на целулодним тракама, дискетама и компактним дисковима. Њоме се само утврђује распоред језичких јединица у јавној употреби, особито оној којој се придружују придеви *званична*, *службена* (употреба језика). Забранама би се могли постизати слабији учинци него аргументованим препорукама, јер огрешење о језичке норме, за разлику од кршења законских, не повлачи санкције. Међутим, особе које се одликују познавањем и поштовањем језичких норми могле би, у бољим друштвеним приликама, стицати више јавног угледа и других погодности, као, уосталом, и другде, нарочито у развијеном свету.“
Одлуке Одбора јесу интерни називи његових докумената који следе иза добро промишљених и обрађених језичких ситница и крупних деоница језичке стандардности а јавности се упућују као *савети*, *препоруке*, *реаговања*, *исправке*, *ставови*, *закључци*, *налази*,*гледишта*, *мишљења* и сл., готово увек с одговарајућим образложењима.
Одбор за стандардизацију српског језика јесте нов оквир, али не и нова институција, оквир што обједињује највише институције науке, просвете и културе задужене за врхунску бригу о лику српскога језика на целокупном његовом говорном подручју. У циљу јавности рада и доступности сведочанстава о том раду ширем кругу посленика из науке и струке, јавног живота, просвете и јавних гласила, прихваћена је и подржана иницијативаБранислава Брборића, секретара Одбора за стандардизацију српског језика, те Јована Вуксановића, секретара Комисије за праћење и истраживање правописне проблематике (Ком. бр. 5), и Радојка Гачевића, секретара Комисије за стандардни језик у школству, администрацији, издаваштву и јавним гласилима (Ком. бр. 8), да се једном годишње објаве*Списи Одбора*. Прва књига *Списа* изашла је 20. 10. 1988. године и уручена члановима Одбора и његових комисија на другој седници, одржаној 4. 12. 1998. године у просторијама САНУ, Кнез Михаилова 35/1 у Београду. У 2006.

години, за девету седницу Одбора, припремљена је осма књига *Списа.* У *Списима* I–VII, *Језику данас*, гласилу Матице српске за културу усмене и писане речи, објављено је 50 одлука. Приређивачи су, поштујући жељу Бранислава Брборића, у ову књигу уврстили све одлуке. О томе је наставницима српског језика и књижевности и школским надзорницима на првом стручном скупу *Српски језик у реформи школе* (Аранђеловац, 15–16. март 2002. године) рекао следеће:

„Од школа и министарстава просв(ј)ете у Србији, Црној Гори и Српској зависи колико ће Одборови учинци стизати у школе. Одбор ће, мада његове моћи нису велике, настојати – када за то дође време, а то ће бити 2004. и 2005. године – да у засебној књизи објави првих 50 одлука и потруди се, уз помоћ каквог родољубивог дародавца, да ту књигу као поклон добију све основне и средње школе у трима матичним републикама српскогјезика. И, најзад, потрудиће се да она дође у руке много кога у дијаспори, на простору бивше СФРЈ и другде, у ближем и даљем иностранству, где се зна колико је важно чувати и неговати српски језик у годинама и деценијама које су пред нама, да кажем *вјекове вјекова* или *в(ј)еки вјеков*, како би се рекло у предсрпском српском језику, црквенословенском, и руске и српске редакције“ (из текста предавања, на захтев мр Јована Вуксановића, уредника едиције *Српски у свакој прилици* и приређивача зборника *Српски језик у реформи школе*, реконструисан по сећању, крајем децембра 2003. године).

Одбор је од свог оснивања претрпео ненадокнадиве губитке: умро је 1999. године академик Павле Ивић, чијом је заслугом основан Одбор и који је био први његов председник, истина само годину дана; наредне, 2000. године, Одбор је изгубио још једног истакнутог лингвисту, проф. др Светозара Стијовића, члана двеју Одборових комисија – Комисије за историју језичког стандарда (Ком. бр. 6) и Комисије за стандардни језик у школству, администрацији, издаваштву и јавним гласилима (Ком. бр. 8). У 2005. години Одбор је остао и без свог секретара од оснивања мр Бранислава Брборића, најзаслужнијег за обављање организационих и административних послова, објављивање *Списа* Одбора и доношење његових досадашњих одлука, које се сада први пут налазе у књизи, на једном месту, доступне верујемо широком кругу корисника.

Бранислав Брборић је, с најближим сарадницима – Јованом Вуксановићем и Радојком Гачевићем, до сада припремио седам књига *Списа Одбора*, које остају трајно сведочанство не само о крупним питањима српског језичког стандарда, његове слојевитости и поливалентности него и сведочанство о ситницама језикословним – Картотека језичких недоумица и свега што је наметнуо језички и друштвени развој, као и комуникацијске потребе људи.

Приређивачи ове књиге и *Списа Одбора VIII* не прихватају неумитну чињеницу да међу њима физички нема више Бранислава Брборића, вољеног друга, племенитог и поштованог сарадника, саветника и учитеља, па ће наставити, у духовној вези с њим и трајној успомени на њега док год живе, да продуже, ако не могу стварно да га замене, дело које је започео из високе свести и оданости своме народу, његовом језику, традицији и историји. Искуство и знање које је је својим најближим сарадницима оставио, искористили су приређивачи ове књиге да она буде на врхунском нивоу, као што је и целокупан рад и живот Бранислава Брборића, да оправда сва очекивања и постане, како је то он предложио, *огледало српског језика у светлу нормативистике.* Тако ћемо се на најбољи начин одужити Браниславу Брборићу и обрадовати све оне које је волео, познавао и ценио – велики број колега из лингвистичких кругова али и изван њих јер ће имати то задовољство да читајући ову књигу отклоне многе дилеме, усаврше своја сазнања о српском (националном) језику и тако чувају свој језик од заборава, упуштености, одумирања и нестајања. Та општост језика, стандардизована (уређена) и функционално разуђена, сваком појединцу даје посебан статус у друштву, а промовише га и шире као члана цивилизованог света уопште.

Централни део књиге и њен најобухватнији део јесу одлуке Одбора за стандардизацију српског језика о језичким ситуацијама и стандардолошким приликама српског језика данас – у времену великих друштвених, државних и националних ломова, ратне и послератне стварности, државног и језичког раскола и коначно повратка српског језика на његов историјски назив и садржај, ослобођен веза и утицаја језичког стандарда пре свега хрватског језика, али и

других утицаја или повратка на некадашњи заједнички, *српскохрватски језик.* Из те активности Одбора може се закључити да нису увек била присутна усколингвистичка питања јер се решавало и *друштвено*, *социолингвистичко*, *културно* и*политичко окружење језика.* О томе, у већ поменутом прилогу за зборник *Српски језик у реформи школе*, Бранислав Брборић каже следеће: „Неки озбиљни људи међу Србима жале за пропуштеним приликама да се некадашњи српски римокатолички и исламизирани народни огранци вежу за српску *националну и језичку идеју.* Неки иду чак толико далеко да оптужују Српску православну цркву како је она, наводно, крива што су се ти огранци уклопили у друге националне пројекте. Они као да жале што се СПЦ није залагала за *верски плурализам* попут КПЈ, која, као што је познато – упркос вишедеценијском залагању за атеизам – није имала нарочитог успеха у борби *за братство и јединство истојезичких и разнојезичких народа* ако јој је та борба уопште била стварна идеолошка матрица.“

Од Одлуке Одбора бр. 1, у којој се дају одговори на постављена питања о (1) решавању*(не)постојања идиома* и назива *босански језик*, (2) нормативној употреби речи *час* и *сат* у српском језику и (3) називу језика јеврејског народа *јеврејски/хебрејски/иврит* па до 50, у којој је реч о одговору на питање да ли је боље рећи *додата* или *додатна вредност*, било је много занимљивих и корисних прилога. Тако је у Одлуци бр. 11 (1999) упозорено на заврзламе око „босанског језика“ као „терминолошкој крупници“ од „далекосежног значаја“ и настојања да се тзв. трећа варијанта истог језика прогласи „засебним језиком“ (неодрживост придева/атрибута *босански* уз именицу језик). О томе се још једном расправљало у Одлуци бр. 36 када су заузети ставови о језику *Бошњака*, с посебним освртом на његов положај у основним и средњим школама Републике Српске. У Одлуци бр. 31 разрешене су *невоље око назива државне заједнице Србија и Црна Гора.* О *двоизговорности* српског језика и тзв. *укидању ијекавице* у Републици Српској донете су одлуке бр. 13, 37 и 38. *О језику Црногораца* донета је Одлука бр. 33, а *препоруке за уставне одредбе језика*за Србију и Црну Гору дате су у Одлуци бр. 34 (2003). Одбор се оглашавао и посебним одлукама поводом значајних издавачких подухвата који су произашли из његовог окриља – Одлуком бр. 16 (2000. године) поводом објављивања *Обратног речника српскога језика* проф. др Мирослава Николића, члана Одбора. Око *прецизирања и оснаживања послова новог правописног пројекта* донете су одлуке бр. 23 и 44 (2001. и 2004. године). Одлукама бр. 25 и 43 (2002. и 2004. године) констатовано је да се књигама академика Ивана Клајна *Творба речи у савременом српском језику* (*Део први: префиксација и композиција*) и *Творба речи у савременом српском језику* (*Део други: суфиксација и конверзија*) десио „значајан помак у односу на претходне радове и књиге из творбе речи“. О књизи *Семантичко-деривациони речник* (*Свеска 1: Човек – делови тела*) у издању Филозофског факултета у Новом Саду, једног од оснивача Одбора, и у редакцији Даринке Гортан-Премк, председника Одборове Комисије за лексикологију и лексикографију, те Вере Васић и Љиљане Недељковић, донета је Одлука бр. 42, у којој се каже да је то „вишеструко корисна књига за науку и праксу“. За бољи статус националног језика и борбу против његовог недопустивог занемаривања, као и за далеко боље стање у језичкој култури у нашој администрацији, државној управи и школству, издавачким кућама и на радију и телевизији, донето је неколико одлука. У Одлуци бр. 12, познатијој под називом *Картотека језичких недоумица* (јул 1999), дати су оквири за решавање *ситница језикословних* и подстицаји да се на том пољу пре свега ангажују чланови Одбора и његових комисија. Одлука бр. 29 (2003. године) утврдила је *семинар српске језичке културе* на катедри за језик и говор Центра за издавачку делатност Коларчеве задужбине. О *недопустивом занемаривању националног језика* говори Одлука бр. 40 (2004. године).

Уз одлуке приређивачи су укључили и кључна нормативна акта – *Споразум о оснивању* Одбора и *Пословник о раду*. Ту се, такође, прилажу и спискови чланова Одбора и његових комисија.

Осим поменутих докумената важних за рад Одбора и значајних документационих извора за будућност, у књизи се налазе и неки други прилози, пре свега о српској лингвистичкој стварности данас и процесима стандардизације српског језика.

Предајући јавности ову књигу, приређивачи очекују да ће она наићи на топао пријем код читалаца и да ће допринети подизању и унапређивању не баш завидног нивоа наше језичке културе. Приређивачи очекују од свих чланова Одбора и његових комисија, као и сваког другог добронамерног појединца, да се заложе за што успешнији рад Одбора и убудуће како би се могло спроводити организовано *језичко планирање и остварити адекватна језичка политика у пракси* – како је то чињено и до сада, највише заслугом Бранислава Брборића, који је осмислио и уобличио највећи број досадашњих одлука, које се ето, према његовој визији и његовом обећању, ипак у право време појављују пред читаоцима.

Приређивачи